

T.C.
KUZEYDOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI

ERZINCAN İLİ'NDE KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK

Sektörel Araştırma Raporu (EYDO/SAR/18/01)
-Her hakkı saklıdır.-

Mart, 2018.

İÇİNDEKİLER

AMAÇ VE YÖNTEM	1
1. GİRİŞ	2
2. MEVCUT DURUM	3
2.1. Genel Olarak.....	3
2.2. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün GZFT (SWOT) Analizi.....	4
2.2.1. Güçlü Yönler.....	4
2.2.2. Zayıf Yönler.....	5
2.2.3. Fırsatlar.....	7
2.2.4. Tehditler.....	8
2.3. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün Sorun Alanlarına İlişkin Çözüm ve İyileştirme Önerileri.....	8
3. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ'NÜN YATIRIM POTANSİYELİ: NEDEN ERZİNCAN?	10
3.1. Genel Olarak.....	10
3.2. Organik Hayvancılık Potansiyeli.....	11
3.3. Şavak Topluluğu ve Tulum Peyniri Marka Değeri.....	12
3.4. Destek ve Teşvik Mekanizmaları.....	12
3.4.1. T.C. Ekonomi Bakanlığı Teşvik Sistemi.....	12
3.4.2. Cazibe Merkezleri Programı.....	13
3.4.3. T.C. KOSGEB Destekleri.....	15

3.4.4. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri.....	15
3.4.5. Doğu Anadolu Projesi (DAP) Kapsamındaki Destekler.....	16
3.4.6. T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) Destekleri.....	17
3.4.7. Diğer Destekler.....	18
3.5. Diğer Cazibe Unsurları.....	18
4. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ'NÜ İLGİLENDİREN YOL HARİTALARINDAKİ TESPİTLER: TECRÜBE NE SÖYLÜYOR?.....	19
4.1. Türkiye Cumhuriyeti Onuncu Kalkınma Plânı (2014-2018)	19
4.2. Türkiye Cumhuriyeti Onuncu Kalkınma Plânı Hayvancılık Özel İhtisas Raporu.....	19
4.3. Türkiye Cumhuriyeti Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023).....	20
4.4. TRA 1 Düzey 2 Bölgesi Plânı (2014-2023)	21
4.5. TRA 1 Düzey 2 Bölgesi İlçeler Raporu (2013)	22
4.6. Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyonu.....	22
4.7. Erzincan İli Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması (2017)	23
4.8. Doğu Anadolu Projesi Tarım ve Hayvancılık Eylem Plânı (2014-2018).....	25
4.9. Tarım, Gıda ve Hayvancılık 2023 Vizyonu Çalıştayları (2014).....	26
5. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ YATIRIMLARI İÇİN HAYVAN IRKI ÖNERİLERİ: PEKİ AMA HANGİSİ?	27
5.1. Akkaraman Irkı.....	27
5.2. Morkaraman Irkı.....	28

5.3. Merinos Irkı.....	29
5.4. Kangal Irkı.....	30
5.5. İvesi Irkı.....	31
5.6. Tuj Irkı.....	31
5.7. Kıl Keçisi Irkı.....	32
5.8. Saanen Keçisi Irkı.....	34
5.9. Romanov Irkı.....	35
5.10. Anadolu Romanovu (Anarom) Irkı.....	36
6. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ YATIRIMLARI BAĞLAMINDA İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖNCÜ MODELLER NELER?	37
6.1. Dünya'da Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinde Marka Olmuş Ülkeler.....	37
6.2. Türkiye'de Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinde Marka Değeri Oluşturan İyi Uygulama Örnekleri.....	38
7. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ YATIRIMLARI İÇİN MODEL ÖNERİLERİ: PEKİ AMA NASIL?	39
7.1. Model I: Besi Odaklı Entegre Küçükbaş Hayvancılık Yatırım Modeli.....	39
7.2. Model II: Süt Odaklı Entegre Küçükbaş Hayvancılık Yatırım Modeli.....	40
7.3. Model I ve Model II Kurulumu Bağlamında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	41
8. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ (YÖNETİCİ ÖZETİ)	44
KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ.....	53
KAYNAKÇA.....	54

AMAÇ VE YÖNTEM

Erzincan İli'nde, Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne yeni ve/veya ilave yatırım yapmak isteyen mevcut ve potansiyel yatırımcılara; sektörün mevcut durumu, güçlü ve zayıf yönleri, sorun alanları (ve bu kapsamdaki çözüm/iyileştirme önerileri) ile yatırım modelleri bağlamında uygulanabilir iş fikirleri konularında ön bilgi vermek amacıyla hazırlanan **“Erzincan İli'nde Küçükbaş Hayvancılık”** isimli sektörel araştırma raporu; üst otorite politikaları (plânlar, strateji belgeleri), bilimsel çalışmalar (ihtisas raporları, makaleler, çalıştay raporları) ve güncel mevzuat düzenlemeleri (destek ve teşvik araçlarına ilişkin kararlar, yönetmelikler, tebliğler) doğrultusunda meydana getirilmiş bir çalışmadır.

“Erzincan İli'nde Küçükbaş Hayvancılık” isimli Sektörel Araştırma Raporu'nun hazırlık çalışmaları kapsamında; yukarıda belirtilen belgelerin içeriğinde yer verilen teorik bilginin pratikteki karşılığını yerinde görmek amacıyla, Erzincan İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Yetkilileri, Erzincan Ziraat Odası Başkanlığı Yetkilileri, Doğu Anadolu Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü Yetkilileri ve Erzincan Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği Yetkilileri ile yerinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu bilgi ve veri toplama çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte; *“1. Giriş”, “2. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün Mevcut Durumu”, “3. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün Yatırım Potansiyeli: Neden Erzincan?”, “4. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne İlişkin Yol Haritalarındaki Tespitler: Tecrübe Ne Söylüyor?”, “5. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü Yatırımları İçin Hayvanırkı Önerileri: Peki Ama Hangisi?”, “6. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü Yatırımları Bağlamında İyi Uygulama Örnekleri: Dünya'da ve Türkiye'de Öncü Modeller Neler?”, “7. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü Yatırımları İçin Model Önerileri: Peki Ama Nasıl?” ve “8. Genel Değerlendirme ve Sonuç (Yönetici Özeti)”* başlıkları altında çalışma tamamlanmıştır.

Bu çerçevede önemle belirtmek gerekir ki; Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne yönelik bir sektörel araştırma raporu mahiyetindeki bu çalışma kapsamında ortaya konulan tespitler; bilimsel çalışmalar, üst otorite politikaları, güncel mevzuat düzenlemeleri ve saha tecrübesi paylaşımları doğrultusunda ortaya konulan kişisel (ve fizibilite etüdü çalışmaları ile desteklenmesi gereken) değerlendirmeleri içermektedir.

1. GİRİŞ

Genel olarak hayvanlar, özelde ise küçükbaş hayvanlar, bitkileri (bazı diğer canlıları) ve üretim artıklarını yüksek katma değerli besin maddeleri (et ve süt) ile tüketim hammaddelerine (deri ve yün) dönüştürerek tarımsal sanayinin gelişimine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Tarihin başlangıcından günümüze, insanoğlunun kadim uğraş alanlarından birisi olan hayvancılık faaliyeti ise, hayvansal besinlerin oluşumuna ve üretimine kaynaklık etmek sūretiyle insanların (ve bazı diğer canlıların) yaşamlarını sürdürmelerinde son derece önemli bir rol oynamaktadır.

Yetiştirici, üretici ve tüketici sınıflardan oluşan son derece geniş bir sahayı ifade eden hayvancılık sektörü; bitkisel tarım, gıda, tekstil, geri dönüşüm ve enerji gibi birçok sektörle olan ileri-geri/güçlü bağlantılarından ve makro/mikro ölçekli ekonomik sistemler ile sosyo-kültürel coğrafya başta olmak üzere toplumsal düzen unsurlarına yönelik yadsınamaz etkilerinden ötürü, tarım ana sektöründe en yüksek katma değeri oluşturan alt sektörlerden bir tanesidir ve bu yönüyle, yatırım, istihdam, üretim, rekabet edebilirlik gibi bileşenlerden oluşan sürdürülebilir kalkınma olgusuna da ciddi katkılar sunma potansiyeline sahiptir.

Tarihî İpek Yolu üzerinde bulunmasından ötürü, binlerce yıldır birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Erzincan İli'nde, ekonomik sistem; coğrafi konum, iklim koşulları ve kırsal kesimde yaşayan nüfusun ülke ortalamalarının üstünde olması vb. faktörler sebebiyle tarım ve hayvancılık ağırlıklıdır. İl'deki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü ise; kamu kesimi, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve özel sektör aktörlerinden oluşan doğal paydaşların eşgüdümünde, iyi tasarlanmış kırsal kalkınma yol haritaları (genel plânlar, programlar, stratejiler ve eylem plânları) ile orta-uzun vadede yerel ve bölgesel kalkınmanın lokomotifini olmaya aday başlıca sektörlerden bir tanesidir.

Erzincan İli; kırsaldan kent merkezine ve diğer şehirlere yönelik önlenemeyen göç eğilimi, sektörel kümelenme ve iş birliği eksiklikleri ile mekanizasyon problemleri, nitelikli ve sürekli çoban bulamama gibi temel sorun alanlarına kalıcı çözümlerin üretilmesi ile birlikte, başta coğrafi konumu, geniş çayır-mera alanları ve organik hayvancılık potansiyeli olmak üzere, yapısal anlamdaki güçlü yönlerini daha etkin ve verimli kullanmak sūretiyle organik küçükbaş hayvancılığın yanı sıra küçükbaş hayvancılık odaklı et ve süt sektörlerinde Türkiye'nin önemli şehirlerinden bir tanesi konumuna ulaşabilir.

2. MEVCUT DURUM

Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün "yatırım yapılabilirlik" durumunu incelemeden önce, il'in küçükbaş hayvancılık bağlamındaki mevcut durumunu ortaya koymakta yarar olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamdaki mevcut durum incelemesi; "Genel Olarak", "Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün GZFT (SWOT) Analizi" ve "Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün Sorun Alanlarına İlişkin Çözüm ve İyileştirme Önerileri" başlıkları altında gerçekleştirilecektir.

2.1. Genel Olarak

Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2014 yılı verilerine göre, Dünya'da 1,2 milyar baş koyun (200'ü aşkın farklı ırk), 1 milyar baş keçi (80 civarında farklı ırk) olmak üzere, yaklaşık 2,2 milyar küçükbaş hayvan varlığı mevcuttur.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2017 yılı verilerine göre, Türkiye'de 33.677.636 baş koyun, 10.634.672 baş keçi olmak üzere, toplamda 44.312.308 küçükbaş hayvan bulunmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2017 yılı verilerine göre, Erzincan İli'nde, 418.691 baş koyun (361 tanesi merinos ırkı, geriye kalan kısmı ise yerli ırklar olmak üzere), 46.308 baş keçi olmak üzere, toplamda 464.999 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. İl'deki küçükbaş hayvan varlığının % 90'nı yerli koyun, % 10'nu ise kıl keçisi ırkları oluşturmaktadır.

Tablo 1. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvan Varlığı (Adet)

Cinsi	Erzincan	Türkiye	Erzincan/Türkiye Oranı (%)
Koyun	418.691	33.677.636	1,24
Keçi	46.308	10.634.672	0,43
Toplam	464.999	44.312.308	1,05

Erzincan İli'ndeki koyun varlığının ilçeler itibarıyla dağılımı incelendiğinde, Merkez İlçenin en çok koyun varlığına sahip olduğu görülürken, Tercan, İliç, Kemah ve İliç İlçeleri Merkez ilçeyi takip etmektedir. Bu beş ilçe, il koyun varlığının yaklaşık olarak % 91'ine sahiptir. İl'de yalnızca Kemaliye İlçesi'nde merinos cinsi koyunlar bulunmaktadır. İl'deki keçi varlığı ise başta Kemaliye olmak üzere İliç, Kemah ve Tercan İlçelerinde bulunmaktadır.

2010 yılından sonra Erzincan İli'nde gerek koyun gerekse keçi varlığında yıllar itibariyle artış yaşanırken, bu bağlamda koyun varlığındaki artış Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. 2010-2015 döneminde, Erzincan İli koyun varlığındaki artış % 66.2, keçi varlığındaki artış ise % 57.6'dır.

Erzincan İli'nde küçükbaş hayvanlardan üretilen ürünlerin başında süt üretimi gelmektedir. 2015 yılı verilerine göre İl'de üretilen süt miktarı toplam 126,6 ton iken bu miktarın % 14'ü (17,3 ton) küçükbaş hayvanlardan elde edilmiştir. Aynı yıl verilerine göre, İl'de elde edilen yün, kıl ve tiftik kırıkları miktarı 791 ton olup bu miktarın Türkiye ve TRA 1 Düzey 2 Bölgesi'ne oranı sarasıyla % 1.22 ve % 33.76'dır. Erzincan İli, yün, kıl, tiftik üretim miktarı açısından Türkiye'de 15. sırada yer almaktadır.

2.2. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün GZFT (SWOT) Analizi

Mevcut durum analizi ve ön yatırım fizibilitesi çerçevesinde değerlendirildiğinde, Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nü ilgilendiren güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditler bulunmaktadır. Bu kapsamdaki tespitlere, "*Erzincan İli Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması*", "*Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyonu*", "*Erzincan İli Tarımsal Yatırım Rehberi*" ve "*TRA 1 Düzey 2 Bölgesi (Erzurum-Erzincan-Bayburt) Tarımsal Yapı; Sorunlar, Eğilimler ve Kırsal Yatırım Alanları Raporu*" isimli çalışmalar doğrultusunda aşağıda yer verilmiştir.

2.2.1. Güçlü Yönler

(1) Erzincan İli'nin iklimsel/coğrafi özellikleri ile gelişmişlik, yatırım yapılabilirlik ve sosyo-ekonomik değerlendirme bileşenleri bir arada düşünüldüğünde, İl'deki mevcut potansiyelin tarımsal faaliyetler içerisinde hayvancılık faaliyetlerini ve özellikle de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini mümkün kılması,

(2) Küçükbaş hayvancılık sektöründe beslemenin çoğunlukla çayır-meraya dayalı olması ve Erzincan İli'nde, merada otlatma sürecinde, özellikle kuzuların büyük çoğunlukla pazarlanabilecek canlı ağırlığa kısa sürede ulaşabilmesi,

(3) Erzincan İli'nde küçükbaş hayvancılık sektörü bağlamında Ar-Ge faaliyetlerini destekleyecek akademik birimlerin (Erzincan Üniversitesi Mühendislik Fakültesi) ve kümelenmeye katkı sağlayacak sivil toplum kuruluşlarının (Erzincan Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği, Erzincan Ziraat Odası Başkanlığı, Erzincan Süt Üreticileri Birliği, Erzincan Et Üreticileri Birliği ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri vb.) var olması,

(4) Erzincan İli'nin coğrafi yapısının ve sahip olduğu iklim koşullarının küçükbaş hayvancılığa uygun olması,

(5) Küçükbaş hayvancılık faaliyetleri için büyük önem arz eden çayır ve meraların il'in topraklarının % 36'sını oluşturması,

(6) Erzincan İli'nde, organik hayvancılık ve iyi hayvancılık uygulamaları için gerekli şartların bulunması,

(7) Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektöründe başarılı üretici birliklerinin bulunması,

(8) Erzincan İli'nde hayvansal ürünlerden özellikle tulum peyniri ve yün/tiftik ürünleri bakımından önemli bir marka değerinin var olması,

(9) Erzincan İli'ndeki temel alt yapı hizmetlerinin ve ulaşım araçlarının küçükbaş hayvancılık faaliyetleri açısından yeterli düzeyde olması,

(10) Erzincan İli'nin tarihî İpek Yolu güzergâhında önemli bir kavşak noktasında yer alması,

(11) Erzincan İli'ndeki faal Organize Sanayi Bölgesinin küçükbaş hayvancılığa dayalı sanayi yatırımlar bağlamında önemli fırsatlar sunması,

(12) Erzincan İli'nde toprak ve su kirliliğinin olmaması.

2.2.2. Zayıf Yönler

(1) Erzincan İli'nde, hâlihazırda, küçükbaş hayvancılık sektörüne öncülük edecek tarımsal sanayinin ve organize hayvancılık faaliyeti merkezlerinin bulunmaması,

(2) Erzincan İli'nde mevcut küçükbaş hayvancılık işletmelerinin büyük oranda küçük aile işletmelerinden oluşması, il'de hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekli işletme sayısının son derece az olması,

(3) Erzincan İli'nde ve bölgede canlı hayvan borsasının olmaması ve il'in talep merkezlerine uzak olması,

(4) İl'de, küçükbaş hayvancılık faaliyetleri çerçevesinde elde edilen ürünlerin çeşitlendirilememesi, piyasada yeterince tanıtılamaması ve bu kapsamda pazar(lama) sorunlarının var olması,

(5) İl'de, küçükbaş hayvancılık faaliyeti yürüten işletmelerde, yetiştirme ve üreme kayıtlarının sağlıklı bir şekilde tutulmaması,

(6) İl'de hayvan hastalıklarından kaynaklanan sorunlara kalıcı çözümler getirilememiş olması ve küçükbaş hayvancılık sektöründe -özellikle sağım, kesim, işleme ve depolama anlamında- çeşitli mekanizasyon sorunlarının bulunması,

(7) Küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bağlamında makineleşme ve teknoloji kullanımındaki yetersizlikler ve bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin kurumsal kapasite eksikliklerinden doğan sıkıntıların olması,

(8) Erzincan İli'nde özellikle genç nüfusun büyük şehirlere göç etme eğiliminde olması,

(9) Küçükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamındaki sermayeye dayalı yatırımlar bağlamında bilgi altyapısının zayıf olması,

(10) İl'de küçükbaş hayvancılık alanında faaliyet gösteren işletmelerin pazarlama, planlama ve finansman sorunlarının bulunması,

(11) İl'de hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik altyapı yetersizliğinin, bu ürünlerden sağlanan katma değer düşük kalmasına neden olması,

(12) İl'de Ziraat ve Veterinerlik Fakültelerinin bulunmaması ve bu sebeple üniversitenin tarım ve hayvancılık çalışmalarına/faaliyetlerine yeterince katkı yapamaması,

(13) Tarımsal arazilerin çok parçalı ve küçük olması, dolayısıyla arazi kullanım ve üretim planlamasında sorun yaşanması,

(14) Ulusal ve uluslararası kalite standartlarında üretim yapmanın yanı sıra modern pazarlama teknikleri/modelleri konusunda birtakım eksikliklerin bulunması,

(15) İl'deki ve komşu coğrafyalardaki yaylalar ve mezarlar ile il ve ilçe merkezleri arasındaki ulaşım altyapısının yeterli düzeyde gelişmemiş olması,

(16) Tarımda olduğu gibi sanayide de ortaklık bilincinin ve kümeleşmenin gelişmemiş olması, özellikle ulusal ve küresel pazarlara girme sürecinde ortak hareket edememenin oluşturduğu dezavantajların söz konusu olması,

(17) Hayvancılığa dayalı sanayi bağlamında özel sektör yatırımlarının yetersiz olması,

(18) Girdi maliyetlerinin kırsal kesimin gelir seviyesine nazaran yüksek olması,

(19) İl'in yatırım teşvikleri açısından 4. bölge illeri arasında yer almasından ötürü, kendisiyle benzer yapıda olan 5. ve 6. bölge illeri ile rekabet etmekte zorlanması,

(20) İmalat sanayinde yeterli bilgi birikimi, sermaye ve kalifiye eleman olmaması gibi nedenlerden ötürü, üretimin teknoloji seviyesi ve katma değeri düşük ürünlerde yoğunlaşması,

(21) İl'deki Ar-ge ve inovasyon çalışmalarının düşük seviyelerde olması.

2.2.3. Fırsatlar

(1) Erzincan ili'nin başta Kafkasya ve Ön Asya olmak üzere, özellikle yapımı tamamlanan/tamamlanmak üzere olan tüneller ve bağlantı yolları aracılığıyla limanlar üzerinden dış pazarlara kolay erişim imkânının bulunması ve bu durumun küçükbaş hayvancılık sektöründeki ihracat potansiyelini güçlendirmesi,

(2) Erzincan ili'nin "Türkiye Tarım Havzalarının Üretim ve Destekleme Modeli"¹ kapsamında iki ayrı gelişim havzasının (Fırat-Harput Havzası ve Otlukbeli-Kösedağ-Munzur Havzası) sınırları içerisinde bulunuyor olması,

(3) Erzincan ili'nin Türkiye'nin en önemli 4 kalkınma projesinden olan Doğu Anadolu Projesi'nin kapsam alanı içerisinde yer alıyor olması,

(4) Erzincan ili'nin Cazibe Merkezleri Programı kapsamında yer alan 23 il'den birisi olması ve il'in söz konusu program kapsamındaki sınıflamaya göre en avantajlı sınıfta yer alıyor olması,

(5) Erzincan ili'nde, genelde hayvancılık sektörüne, özelde ise küçükbaş hayvancılık sektörüne yönelik çok sayıda destek ve teşvik aracının var olması,

(6) Özel sektör sanayi yatırımları için, bölgede ucuz işgücü temininin mümkün olması,

¹ Türkiye Tarım Havzalarının Üretim ve Destekleme Modeli, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca, tarım ürünlerinin ekolojik ve ekonomik olarak en ideal yetiştirme alanlarının belirlenmesini ve ürünün en verimli olduğu yerde, yeterli miktarda yetiştirilmesini sağlamak amacıyla hazırlanan bir modeldir.

2.2.4. Tehditler

(1) Erzincan İli'nde, küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bağlamında, yıl içerisindeki girdi ve ürün fiyatları ile tüketim miktarının dalgalı olması,

(2) Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nde faaliyet gösteren paydaşların (yetiştiriciler, işletmeciler, ara tüketiciler) birlikte iş yapma ve güç birliği ile örgütlenme iradelerinin yeterince güçlü olmaması²,

(3) Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nde faaliyet gösteren paydaşların yenilikleri kabul etme eğilimlerinin yetersiz olması,

(4) İl'deki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nde yeterince kalifiye çoban bulun(a)maması ve var olan nitelikli çobanların sosyo-ekonomik imkânlarının sınırlı olması,

(5) Günümüzde, tüketici tercihlerinin küçükbaş hayvancılık ürünlerinden ziyade büyükbaş hayvancılık ürünlerine doğru yönelmiş olması,

(6) Erzincan İli dışındaki kesim merkezlerine hayvanların canlı olarak nakledilmesi nedeniyle ek maliyetlerin ve çeşitli risklerin (ölüm, kaza, hastalık, fire vb.) ortaya çıkması,

(7) Erzincan İli'nin Türkiye'nin göç veren illerinden bir tanesi olması ve Erzincan İli'nde iç pazar talebinin sınırlı olması,

(8) Yurtdışından canlı hayvan ithalatının yerel hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkilemesi,

(9) Küresel ısınmanın tarımsal üretimi ve dolayısıyla hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkilemesi.

2.3. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün Sorun Alanlarına İlişkin Çözüm/İyileştirme Önerileri

Bu çalışmanın hazırlık sürecinde gerçekleştirilen “Rapor Okumaları”, “Saha Ziyaretleri” ve “İkili Görüşmeler” doğrultusunda, Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nün sorun alanlarına yönelik çözüm ve iyileştirme önerileri şu şekilde sıralanabilir:

² Bu konudaki mukayeseli bir çalışma için bkz., “Türkiye ve Avrupa Birliğinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinde Örgütlenme”, Gürsoy O., U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, Bursa, 2009.

(1) Nitelikli çoban teminini sağlamak amacıyla; teknik anlamda eğitim verecek çobanlık kursları düzenlenmeli, çobanların sosyo-ekonomik hakları iyileştirilmeli ve çobanların sürü yönetimi bağlamındaki yaşam standartları arttırılmalıdır.

(2) Erzincan İli'nde, koyunculuk faaliyetleri bağlamında "karaman" ırkı ana unsur olarak kabul edilmeli, bu ırkın daha verimli hale getirilmesi için gerekli ıslah çalışmaları yapılmalı ve bu kapsamda güdümlü projeler geliştirmek sùretiyle çevresel şartlara dayanıklı ırklarla melezleme çalışmaları yapılmalıdır. Bununla birlikte, İli'deki keçi varlığının tamamına yakınına oluşturan "Kıl Keçisi" ırkının "Saanen" ırkı başta olmak üzere süt verimi yüksek ırklarla melezleştirme faaliyetleri gerçekleştirilmelidir/desteklenmelidir.

(3) Erzincan İli'ndeki hayvan barınakları, hayvan refahını ve verimi arttıracak şekilde modernize edilmelidir. Bununla birlikte, modern ve yeni ağıl yapımı, Devlet Politikaları ile desteklenmek sùretiyle arttırılmalıdır.

(4) Ekstansif yetiştiriciliğin yapıldığı Erzincan İli'nde, özellikle meralarda mobil sağım üniteleri yaygınlaştırılmalı ve yapağı üretimine yönelik mobil kırkım üniteleri kurulmalıdır.

(5) Büyükbaş hayvancılıkta uygulanan son ürün destekleme modeli, bölgesel pozitif ayrımcılık gözetilerek, Erzincan İli için küçükbaş hayvancılıkta bağlamında da uygulanmalı (örneğin; kuzu desteği) ve küçükbaş hayvanlardan elde edilen ürünlere (yapağı, deri, et, süt) yönelik gerekli destekleme çalışmaları yapılmalı, var olan desteklemelerin etkisi ise arttırılmalıdır.

(6) Erzincan İli'ndeki meralar için sürdürülebilir mera ıslah projeleri uygulanmalı ve mevcut meralara ulaşma yönelik altyapı çalışmaları hızlı bir şekilde tamamlanmalıdır.

(7) Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nde, özellikle yavru kayıplarının önlenmesine yönelik aşılama çalışmaları devam ettirilmeli, hayvan hastalıklarının kontrol ve eradikasyonunda yetiştiricilerle sürekli diyalog hâlinde olunmalı ve gerekli karkas ağırlığına ulaşmamış hayvanların kesilmesi önlenmelidir.

(8) Erzincan İli'ndeki yetiştiricilere/işletmecilere yönelik olarak, küçükbaş hayvan bakımına, beslemesine ve hastalıklarına ilişkin eğitim programları düzenlenmelidir.

(9) Erzincan İli'nde üretilen küçükbaş hayvan etinin ve sütünün kalitesinin yüksek rakım özelliği ve organik olma yönleri ön plâna çıkarılarak reklamı yapılmalı ve bu kapsamda bir marka değeri oluşturulmalıdır.

(10) Küçükbaş Hayvancılık Sektöründe, yetiştirici birlikleri son ürünlerin pazarlanmasında aktif olarak rol almalı ve sektör bünyesinde üretilen sütün işlenmiş ürüne çevrilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

(11) Küçükbaş Hayvancılık Sektöründe işgücü verimi son derece yüksek olan genç nüfusun, özellikle kırsalda yetiştiricilik yapmasına yönelik destek ve teşvik mekanizmaları güçlendirilmelidir.

(12) Yukarıda maddeler hâlinde belirtilen sorunların kalıcı çözüme kavuşturulabilmesi için, Erzincan İli'ndeki kamu kurumları/kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, yetiştiriciler ve et/süt işleyen özel sektör mensupları arasında bir koordinasyon ve eşgüdüm mekanizması kurulmalıdır.

3. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ'NÜN YATIRIM POTANSİYELİ: NEDEN ERZİNCAN?

Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne ve bu sektör kapsamındaki faaliyetlere ilişkin mevcut durumu paylaştıktan sonra, küçükbaş hayvancılık odaklı yatırımlar açısından, Erzincan İli'ni farklı ve avantajlı kılan ayırt edici özelliklere değinilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamdaki tespit ve değerlendirmelere, aşağıdaki başlıklar çerçevesinde kısaca yer verilmiştir.

3.1. Genel Olarak

Erzincan İli; mevcut çayır-mera alanları ile, yatırım maliyetleri kapsamında büyük önem arz eden besleme maliyeti açısından yatırımcılara (özellikle ekonomik küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bağlamında) önemli fırsatlar sunmaktadır.

Bilindiği üzere, küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin verimliliğinin sağlanması bağlamında, çayır-mera alanlarının fazla olmasını tamamlayıcı bir unsur olarak, hububat tarımı faaliyetleri de büyük önem arz etmektedir. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi tarafından hazırlanan Erzincan İli Tarımsal Yatırım Rehberi'nde yer alan istatistiklere göre, Erzincan İli'nde tahıllar ve diğer yem bitkilerinin üretimi, il'deki bitkisel üretimin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Verim miktarları son derece yüksek olan bu yem bitkilerinin ekim alanları dikkate alındığında, Erzincan İli'nin, Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nde yatırım yapmak isteyen yatırımcılara yem hammaddesi temini bağlamında önemli fırsatlar sunduğu değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, Erzincan İli'nin, sahip olduğu coğrafyada yetiştirilecek olan ürünleri, sağlık ve kalite açısından üstün kılacak olan yüksek rakım özelliğinin ön plâna çıkarılması (ve bu anlamda bir marka değeri oluşturulması) ile ulaşılabilecek olan yerli ve yabancı pazarlar, yatırımcılar açısından bir başka önemli fırsat olarak değerlendirilmektedir.

3.2. Organik Hayvancılık Potansiyeli

Şehirleştikçe, kırsalın ve kırsala ait olanın değerini daha iyi kavrayan Günümüz Dünyası'nda, tarımsal ürünün kalitesi ile bu ürünün yetiştirildiği/üretildiği yerin yüksekliği arasında kurulan pozitif yönlü ilişkiden ötürü, söz konusu yerlerde üretilen ürünlerin pazarda daha yüksek fiyatlara alıcı bulunduğu bilinmektedir. Pazardaki bu alım meylinin sebebi ise, arazi yükseldikçe ve dağlık bölgelere gidildikçe, azalan nüfus yoğunluğuyla doğru orantılı olarak çevre kirliliğinin ve kimyasal madde kullanımının azalması ve bu durumun doğal sonucu olarak da bu yerlerde üretilen ürünlerin organik ürün niteliğinin bulunmasıdır. Kaldı ki, yüksek coğrafyalar üzerinden edinilen ürünlerin içeriğinin, insan sağlığı ve beslenmesi açısından daha nitelikli olduğu, son zamanlarda yapılan birçok bilimsel çalışma ile ortaya konulmuştur.

Bu meyanda ifade etmek gerekir ki; Günümüz Dünyası'nın popüler odak alanlarından bir tanesi de organik hayvancılıktır.³ Organik hayvan yetiştiriciliği yapılmasına ilişkin şartlar dikkatle incelendiğinde, Erzincan İli'nin, özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliği açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu rahatlıkla görülmektedir. Çünkü, organik hayvancılık faaliyetleri olmazsa olmazı olan; konvansiyel yetiştiriciliğin ön plânda tutulması, tür ve ırk seçiminde yerel koşulların göz önüne alınması, genetik yapısı değiştirilmemiş, çevreye, iklim koşullarına ve hastalıklara dayanıklı hayvanların damızlık olarak kullanılması, hayvanların meralara veya açık hava gezinti alanlarına erişebilmesi ve bu bağlamda birim alan başına düşen hayvan sayısı, doğal aşının uygulanması, aynı türlerin bir arada tutulması, hayvanların giriş ve çıkışı ile tüm tedavi uygulamalarına ilişkin düzenli kayıtların tutulması gibi şartlar⁴, Erzincan İli'nin küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapısına büyük ölçüde uygunluk göstermektedir.

³ Bu durumun sebepleri olarak; organik hayvancılık faaliyetleri kapsamında elde edilen ürünlerin daha sağlıklı olduğunun bilinmesi, dolayısıyla bu ürünlerin pazarda normalden daha yüksek fiyatlar üzerinden kolaylıkla alıcı bulabilmesi gösterilebilir.

⁴ "Erzurum İli Muhtemel Tarımsal Yatırım Alanları Rehberi", T.C. Erzurum İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Erzurum, 2016.

Nicelik ve nitelik olarak büyüyecek olan organik ürün sertifikasyonu çalışmaları ile desteklenecek olan küçükbaş hayvan yetiştiriciliği faaliyetlerinin Erzincan İli'ndeki mevcut ve potansiyel yatırımlar açısından önemli avantajlar sunduğu söylenebilir.

3.3. Şavak Topluluğu ve Tulum Peyniri Marka Değeri

Elazığ ve Bingöl illeri ile birlikte Erzincan İli'nde göçebe olarak yaşamakta olan ve bölgede Şavaklılar (bu topluluğun Orta Asya Türk Boylarından ve Akkoyunlu Devleti sınırları içerisindeki Diyarbakır Türkmenlerinden oldukları belirtilmektedir) olarak bilinen topluluğun ana faaliyet alanı ve geçim kaynağı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve özellikle Türkiye'de ve Dünya'da Erzincan'a ait olduğu bilinen tulum peyniridir.

Genel olarak "Akkaraman" koyun ırkını tercih eden Şavaklılar tarafından yüksek rakımda ve tamamen organik bir şekilde üretilen ve en önemlisi kendine özgü bir demlenme/saklanma (koyun ve keçi derisinden yapılan tulumlar içerisinde) biçimi olan tulum peyniri, Erzincan İli'nin coğrafi işaret ve tescil belgeleri alınmış olan önemli bir markasıdır.

Ulusal ve uluslararası rekabet piyasalarında güçlü bir yeri olan Erzincan Tulum Peyniri, alıcı bir pazar olarak, Erzincan İli'ne yapılması düşünülen özellikle süt yönlü küçükbaş hayvancılık yatırımları bağlamında son derece önemli bir pazardır.

3.4. Destek ve Teşvik Mekanizmaları

Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne yönelik birçok destek ve teşvik mekanizması mevcuttur. Hâlihazırda yürürlükte olan destek araçları üzerinden somutlaştırmak gerekirse;

3.4.1. T.C. Ekonomi Bakanlığı Teşvik Sistemi

Hâlihazırda yürürlükte bulunan Bölgesel Teşvik Sistemi kapsamında, Erzincan İli'nde yapılması plânlanan 1.000 baş ve üzeri damızlık küçükbaş entegre yatırımları ile süt ve et yönlü küçükbaş entegre yatırımlarına, yatırım teşvik belgesi alındığı takdirde, şu destekler verilmektedir:

(1) Yatırım Yeri Tahsisi: Söz konusu yatırımlar için, T.C. Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen usûller ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilir.

(2) KDV İstisnası: Söz konusu yatırımlar kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için, katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

(3) Gümrük Muafiyeti: Söz konusu yatırımlar kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için, gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

(4) Faiz İndirimi: Söz konusu yatırımlar için Türk Lirası cinsi kredilerde 4 puan, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde 1 puan faiz desteği sağlanır. Organize Sanayi Bölgesi'nde veya kümelenme kapsamında yapılacak yatırımlar için Türk Lirası cinsi kredilerde 5 puan, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerde 2 puan faiz desteğinden yararlanır. (Destek tavanı, 500.000 TL'dir).

(5) SGK Primi İşveren Hissesi Desteği: Söz konusu yatırımlar kapsamında sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgarî ücrete tekabül eden kısmı 5 ilâ 7 yıl süreyle T.C. Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanır.

(6) Vergi İndirimi Desteği: Söz konusu yatırımları ilgilendiren gelir vergisi ve/veya kurumlar vergisi, yatırım için öngörülen katkı tutarına (bu tutar bağlamında yatırıma katkı oranları % 30 ilâ % 40'tır) ulaşıncaya kadar, % 70 ilâ % 80 indirimli olarak ödenir.

Bununla birlikte, aynı sistem kapsamında, Erzincan İli'nde yapılması plânlanan 500.000,00 TL ve üzeri sabit yatırım tutarlı yatırımlar, genel teşvik belgesi alma şartlarını taşımaları hâlinde, "KDV İstisnası" ve "Gümrük Muafiyeti" destek unsurlarından yararlanır.

3.4.2. Cazibe Merkezleri Programı

02/01/2018 tarihli ve 2018/11201 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında 2012/3305 sayılı Karar'da yapılan düzenlemeyle birlikte, Erzincan İli'nde gerçekleştirilecek olan 2.000.000,00 TL ve üzeri tutarlı ve imalat odaklı (US 97 Kodu: 15-37 kapsamında olmak şartıyla) küçükbaş hayvancılık yatırımları aşağıdaki destek unsurlarından yararlanacaktır.

(1) Yatırım Teşvik belgesi kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat ile belge kapsamındaki yazılım ve gayri maddi hak satış ve kiralama için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır. KDV Kanunu'nda belirtilen özel haller dışında, Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında temin edilen yatırım malı makine ve teçhizat için belirlenen KDV oranı % 18'dir.

(2) Teşvik belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır. İthalat Rejimi Kararı'nda öngörülen Gümrük Vergisi Oranı ülkelere göre farklılık göstermekte olup, % 8 oranı ortalama olarak kabul edilebilir.

(3) Yatırım teşvik belgesi kapsamındaki yatırımdan kaynaklanan gelir vergisi ve/veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşıncaya kadar, indirimli olarak uygulanmasını ifade eder.

(4) Teşvik belgesi kapsamındaki yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin, asgarî ücrete tekabül eden kısmının, 12 yıl boyunca, Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanmasıdır.

(5) Teşvik belgesi kapsamındaki yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgarî ücrete tekabül eden kısmının Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanmasıdır. Sigorta Primi Desteğine ilişkin tutar bakımından herhangi bir üst sınır bulunmamakla birlikte, bu destek unsurundan yararlanma süresi 10 yıldır.

(6) Teşvik belgesi kapsamındaki yatırımla sağlanan ilave istihdam için belirlenen gelir vergisi stopajının terkin edilmesidir. 10 yıl boyunca yararlanılabilecek olan bu destek unsuru bağlamında 2018 yılı için güncel rakam ilave istihdam başına 258,76 TL'dir.

(7) Faiz Desteği, teşvik belgesi kapsamında kullanılan en az bir yıl vadeli yatırım kredileri için sağlanan bir finansman desteği olup, yatırım teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının en fazla % 70'ine kadar denk gelen kredilere ilişkin faizin/kâr payının belli bir kısmının Ekonomi Bakanlığı tarafından karşılanmasını ifade etmektedir.

(8) Teşvik Belgesi düzenlenmiş yatırımlar için Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen usûller ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilmesidir. Bu anlamda, Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nün Yatırım Teşvik İlanları ana belirleyici olarak büyük önem arz etmektedir. Taşınmazlar üzerinde gerçekleştirilecek toplam yatırım tutarı, taşınmazın rayiç değerinin tarım, hayvancılık ve eğitim yatırımları için 1, turizm yatırımları için 2, diğer yatırımlar için 3 katından az olamamaktadır. Taşınmaza ilişkin yıllık kira bedeli, emlak vergisi değerinin % 0,5-2,5'i oranında belirlenmekte olup, bu tutar her yıl ÜFE oranında artırılmaktadır.

(9) Cazibe Merkezi Programı kapsamında, Komite tarafından desteklenmesi uygun görülen ve yatırım teşvik belgesi düzenlenen yatırımlar çerçevesinde işletmeye geçilmesini (tamamlama vizesinin yapılmasını) müteâkiben, gerçekleşen sabit yatırım tutarının %25'ini aşmayacak şekilde, aylık elektrik enerjisi giderlerinin azamî % 30'u, 3 yıl süreyle işletme bazında 10 milyon Türk Lirasına kadar Ekonomi Bakanlığı bütçesinden karşılanır.

3.4.3. T.C. KOSGEB Destekleri

T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) uhdesinde hâlihazırda uygulanmakta olan “Yeni Girişimci Mali Destek Programı”, “KOBİ Gelişim Mali Destek Programı” ve “İşbirliği-Güçbirliği Mali Destek Programı” kapsamında, Erzincan İli’ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü’ne yatırım yapmayı plânlayan gerçek ve tüzel kişilere gerekli şartları taşımaları hâlinde;

(1) 50.000,00 TL’si hibe, 100.000,00 TL’si faizsiz kredi olacak şekilde, toplamda 150.000,00 TL’lik yeni girişimci desteği,

(2) 300.000,00 TL’si hibe, 700.000,00 TL’si faizsiz kredi olacak şekilde, toplamda 1.000.000,00 TL’lik KOBİ gelişim desteği,

(3) Kümelenmeyi seçen en az 5 firmadan meydana gelen oluşumlara, 300.000,00 TL’si hibe, 700.000,00 TL’si faizsiz kredi olacak şekilde, toplamda 1.000.000,00 TL’lik işbirliği-güçbirliği desteği verilmesi öngörülmektedir.

3.4.4. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Destekleri

Erzincan İli’nde, Küçükbaş Hayvancılık Sektörü’ne yatırım yapmayı plânlayan yatırımcılara, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından verilmekte olan birçok destek bulunmaktadır. Bu destekler, maddeler hâlinde, kısaca şu şekilde özetlenebilir;

(1) **Damızlık (Anaç) Koyun-Keçi Desteği:** 25,00 TL/baş,

(2) **Tiftik Desteği:** Ürettiği tiftiği ilgili birlik veya kooperatiflere satan yetiştiricilere 27,00 TL/kg,

(3) **Kırsal Alanda Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Programı:** Hayvansal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması konusunda sadece ham derinin işlenmesine yönelik projelere ve günlük en fazla 20 baş hayvan kesim kapasiteli mezbahalara % 50 oranında hibe desteği,

(4) Hayvan Hastalık Tazminatı: Yerel Kıymet Takdir Komisyonlarınca belirlenen bedel kadar finansal destek,

(5) Çiğ Süt Desteği: Üretmiş olduğu çiğ sütü, ilgili Yönetmelik kapsamındaki süt işletmelerine satan ve bir hayvancılık örgütüne üye olan yetiştiricilere, koyun ve keçi sütüne farklı olmak üzere, Bakanlık tarafından belirlenen dönemler ve birim fiyatlar üzerinden destekleme ödemesi,

(6) Çoban İstihdam Desteği: 250 ve üzeri küçükbaş (koyun-keçi) anaç hayvan varlığına sahip işletmelere 5.000,00 TL destekleme ödemesi,

(7) Hayvan Gen Kaynakları Desteği: Akkaraman/Morkaraman ırkı için 80,00 TL hayvan koruma desteği (ve ayrıca elit sürüde yavru için 70,00 TL, taban sürüde yavru için 40,00 TL halk elinde hayvan ıslahı desteği),

(8) Genç Çiftçi Desteği: 18-40 yaş arası girişimcilerin ve yatırımcıların küçükbaş hayvancılığa ilişkin projeleri için 30.000,00 TL'ye kadar hibe desteği.

3.4.5. Doğu Anadolu Projesi (DAP) Kapsamındaki Destekler

T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hayvancılık Genel Müdürlüğü tarafından 2014-2018 yıllarını kapsayacak şekilde her yılın ilk 3 ayında başvuru süreci başlayan hayvancılık destekleri odaklı hibe programları uygulanmaktadır. Söz konusu hibe programları çerçevesinde, Erzincan İli'nin de dâhil olduğu Doğu Karadeniz Projesi Uygulama Bölgesi'nde küçükbaş hayvancılık faaliyetlerine yönelik destekler verilmektedir. "İnşaat Desteği" ve "Canlı Hayvan Desteği" olmak üzere iki esas sütun üzerine oturtulan destek programlarının içeriğine aşağıdaki tabloda kısaca yer verilmiştir.

Tablo 2. DAP Bölgesi Hayvancılık Hibe Programları

Destek Konusu	Destek İçeriği	Destek (Hibe) Oranı
Yeni İnşaat Yapımı	Ağıl, yem deposu ve yıkama ünitesi (koyun ve keçi banyoluğu) yapımı.	% 50

Mevcut İnşaat Tadilatı	Ağıl, yem deposu ve yıkama ünitesinin (koyun ve keçi banyoluğunun) esaslı onarımı.	% 50
Canlı Hayvan Alımı	Damızlık koç ve teke alımı.	% 80

3.4.6. T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) Destekleri

T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) tarafından 2010, 2011, 2013, 2014, 2015 ve 2016 yıllarında malî destek programları aracılığıyla Erzincan İli'nin de dâhil olduğu TRA 1 Düzey 2 Bölgesi'ndeki mevcut ve potansiyel yatırımcılara toplam yatırım bütçesinin ortalama % 50'sine denk gelecek şekilde finansal destek (hibe) sağlanmıştır. Söz konusu programlar kapsamında desteklenen örnek proje konuları özetle şu şekildedir:

- Hayvanların uygun kalitede içme suyu ihtiyacının karşılanması için sulama sistemleri kurulmasına yönelik projeler,
- Silaj ve hayvan yemi hazırlama, işleme, dağıtma ve depolama sistemleri, hayvan bakımına yönelik ekipman ve tesislerin kurulması
- İşletmede sağılan sütün soğuk zincire dâhil edilebilmesi ve kalitesinin muhafazası için gerekli tedbirleri almaya yönelik projeler,
- Organik et ve süt üretimi yapılmasına yönelik projeler,
- Köylerden temin edilen sütün standart kalitede ve toplu halde pazarlanmasına yönelik projeler,
- Et ve süt işleyen işletmelerde üretim ünitelerinin kurulması veya mevcutların modernizasyonu
- Ambalajlı et ürünleri (sucuk, salam, pastırma, vb.) imalatı,
- İşletmelerin pazarlama altyapılarının kurulmasına yönelik projeler,
- Sektör çalışanlarına yönelik mesleki ve teknik eğitimlerin düzenlenmesine yönelik projeler,
- Üretim işletmelerinin iyi uygulama örneklerini görmesi amacıyla düzenlenen teknik ziyaretleri içeren projeler.

T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA)'nın önümüzdeki yıllarda da benzer içerikteki projeleri ve özellikle tarım ve hayvancılığa dayalı sanayi yatırımlarını desteklemesi öngörülmektedir.

3.4.7. Diğer Destekler

Yukarıda ana hatlarıyla belirtilen destek araçlarının yanı sıra, Erzincan İli'nde, Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne yatırım yapmayı plânlayan yatırımcılara, Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin diğer kurumları/kuruluşları tarafından da çeşitli destekler verilmektedir.

Somutlaştırmak gerekirse, Türkiye İş Kurumu koordinasyonunda hâlihazırda yürütülen İşbaşı Eğitim Programı kapsamında, sektöre yatırım yapan yatırımcıların istihdam ettikleri çalışanların 3 aylık işveren maliyetleri (maaş, primler vs.), Türkiye Cumhuriyet Devleti tarafından karşılanmaktadır.

3.5. Diğer Cazibe Unsurları

Erzincan İli'ni, Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne yapılması plânlanan yatırımlar bağlamında farklı kılan diğer cazibe unsurlarını ise, maddeler hâlinde, kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür:

(1) İhracat potansiyeli ve katma değeri yüksek sanayi kollardan birisi olan deri sektörü, Türkiye Ekonomisi'ne son derece önemli katkıları olan bir sektördür. Bununla birlikte, günümüzde Türkiye, özellikle küçükbaş hayvan derisi işleme bakımından Dünya'daki önemli üreticilerden birisi konumundadır. Ancak, kesimi yapılan küçükbaş hayvan sayısı ham deri üretimi açısından yeterli olmadığından, Türkiye'deki Deri ve Deri Mamulleri Sektörü'nde 2015 yılında 1,60 milyar dolar tutarında ithalat gerçekleştirilmiştir. Bu miktar ise, Türkiye'nin önemli miktarda deri açığının olduğunu göstermektedir. Erzincan İli, küçükbaş hayvan derisi bakımından, dericilik sektörüne hayvan varlığı ölçüsünde ham madde temin edebilecek imkâna sahiptir. Bu çerçevede belirtmek gerekir ki; kaliteli deri üretiminde, kuzu derisinin ayrı bir yeri vardır ve Erzincan İli'ndeki küçükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamında genç yaşta kesime gitme durumunun varlığı düşünüldüğünde, kesime konu hayvanlardan elde deriler, deri sektörüne girdi temini odaklı yatırımlar açısından önemli bir fırsat oluşturabilir.

(2) Erzincan İli'nde mevcut Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği ile Et ve Süt Odaklı Üretici Birliklerinin aktif birer birlik olması; il'de canlı hayvan borsası kurulması, paydaşlar arasında kümelenme çalışmalarının gerçekleştirilmesi, sürdürülebilir ıslah projelerinin uygulanabilmesi ve yereldeki yetiştiriciler ile yatırımcıların karşılıklı menfaatlerinin korunduğu sözleşmeli tarım modellerinin oluşturulmasına büyük ölçüde katkı sunabilir.

(3) Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve Erzincan İli'nde, küçükbaş hayvanlarda görülen hastalıkların, et ve süt sığırlarına nazaran daha az olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçeğin sahadaki karşılığı ise, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği kapsamındaki sağlık giderleri ile hastalık ve ölümlerden kaynaklanan ekonomik giderlerin büyükbaş hayvan yetiştiriciliği kapsamındaki bu tarz giderlere kıyasla daha az olmasıdır. Bu durum ise, Erzincan İli'nde Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne yapılması plânlanan yatırımları kârlı kılması muhtemel bir diğer faktördür.

(4) Türkiye'de sürekli artmakta olan et ve süt fiyatları ise, Erzincan İli'nde Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne yapılması plânlanan yatırımları cazip kılan yapısal bir avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ'NÜ İLGİLENDİREN YOL HARİTALARINDAKİ TESPİTLER: TECRÜBE NE SÖYLÜYOR?

Erzincan İli'nin kalkınması anlamında birer yol haritası niteliğinde olan belgelerde yer alan ve İl'de yapılması plânlanan hayvancılık (küçükbaş hayvancılık) yatırımlarını ilgilendiren tespitlere, bu çalışma kapsamında ayrı bir başlık altında değinmenin yerinde olacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda paylaşılmasında yarar görülen tespitler ise şu şekildedir:

4.1. Türkiye Cumhuriyeti Onuncu Kalkınma Plânı (2014-2018)

Türkiye Cumhuriyeti Onuncu Kalkınma Plânı (2014-2018)'nda yer alan ve küçükbaş hayvancılık sektörünü ilgilendiren iki ana hedef/politika şu şekildedir:

(1) Hayvancılıkta etçi tip sığır ve koyun yetiştiriciliğinin geliştirilmesine ağırlık verilecek, bölgesel programların uygulanmasına devam edilecektir.

(2) Tarım ve sanayi işletmelerinin işbirliği ve entegrasyonu sağlanacak, yerel ve geleneksel ürünlerin katma değeri ve ihracata katkısı artırılacaktır.

4.2. Türkiye Cumhuriyeti Onuncu Kalkınma Plânı Hayvancılık Özel İhtisas Raporu (2013)

Türkiye Cumhuriyeti Onuncu Kalkınma Plânı Hayvancılık Özel İhtisas Raporu'nda küçükbaş hayvancılık sektörüne yönelik olarak ortaya konulan tespitler şu şekildedir:

(1) Kırmızı et açığının kapatılabilmesi amacıyla hayvancılık politikalarında küçükbaş et üretimi ve tüketiminin artırılmasına ağırlık verilerek kırmızı et üretiminde sığira olan bağımlılığın azaltılması,

(2) Aile tipi (geçimlik/yarı-geçimlik) küçükbaş hayvancılık işletmelerinin örgütlenme çatısı altında birleştirilerek kırsal kalkınmaya katkı sunmasının sağlanması,

(3) Küçükbaş hayvancılık sektöründe et üretiminin artırılması amacıyla kullanma melezlemesi altyapısının oluşturulması ve yaygınlaştırılması,

(4) Küçükbaş hayvancılıkta gerekli altyapı çalışmalarının yapılması sûretiyle yerinde kesimin desteklenmesi ve bölgesel tarımsal sanayinin gelişiminin teşvik edilmesi.

4.3. Türkiye Cumhuriyeti Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014 - 2023)

Türkiye Cumhuriyeti Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014 - 2023)'nde yer alan ve küçükbaş hayvancılık sektörünü ilgilendiren mekânsal amaçlar şu şekildedir:

(1) Kırsal nüfus başına düşen tarımsal katma değeri ve verimliliği artırmak üzere tarımsal yapı modernize edilecektir.

(2) Kırsal alanda üretimin yeniden örgütlenmesi ve arazi varlığının daha ekonomik kullanımını sağlamak üzere entegre çiftlikler ve örtü altı tarımı gibi üretim teknikleri geliştirilecektir. Başta sulamaya açılan veya açılacak olan alanlar olmak üzere işletmelerin bölünmesini önleyici ve arazi toplulaştırma faaliyetlerini yaygınlaştırıcı çalışmalar özendirilecektir.

(3) Bölgede üretilen tarım ve hayvancılık ürünlerini bölgede işleyerek katma değer yaratacak ilk tesisleşme girişimleri ile üretici örgütlerine dayanan işletme modelleri desteklenecektir.

(4) Hayvancılığın başat ekonomik faaliyet olduğu yörelerde yem bitkisi ekimi ve çeşitlendirilmesi teşvik edilecektir.

(5) Tarım işletmelerinin verimliliğini ve geliri artırmak üzere, arazi toplulaştırma yatırımları yaygınlaştırılacak, başta eğimli tarım arazilerinde olmak üzere uzun ömürlü bitkilerin üretimi teşvik edilecek, hayvancılıkta köy bazlı örgütlenme ve etkin ölçekte işletmecilik teşvik edilecektir.

(6) Tarım topraklarının terki nedeniyle düzenli işletilmeyen arazilerin üretici örgütleri aracılığıyla ortaklık temelinde işletilmesine imkân veren köy bazlı işletmecilik teşvik edilecektir.

(7) Tarım-gıda sanayi işletmelerinin kırsal yerleşimlerde kurulması özendirilecektir.

4.4. TRA 1 Düzey 2 Bölgesi Plânı (2014-2023)

Erzurum, Erzincan ve Bayburt İllerini, Türkiye'nin 2023 hedeflerine ulaştırmak amacıyla hazırlanan TRA 1 Düzey 2 Bölgesi Plânı (2014-2023)'nda hayvancılık sektörüne ilişkin olarak yer alan tespitler şu şekildedir:

(1) TRA 1 Düzey 2 Bölgesi için, kalkınma anlamında motor görevi üstlenmesi muhtemel tüm sektörleri destekleyecek sektör, ilk etapta, hayvancılık sektörüdür.

(2) TRA 1 Düzey 2 Bölgesi, iklim özellikleri, bitki çeşitliliği ve yüksek rakımı ile turizm ve hayvancılık faaliyetleri için önemli bir potansiyele sahiptir ve yatırımcılara büyük fırsatlar sunmaktadır.

(3) Kirlenmemiş su ve toprak kaynaklarına sahip TRA 1 Düzey 2 Bölgesi'nin coğrafi özellikleri, organik tarım ve hayvancılık faaliyetleri için uygundur.

Bununla birlikte, söz konusu plânda, *“Modern Hayvancılık Uygulamalarının Yaygınlaştırılması”* ve *“Hayvansal Üretimde Teknik Altyapının Oluşturulması”* başlıklı tedbirler kapsamında ortaya konulan tespitler kısaca şu şekildedir:

- Mevcut hayvan barınaklarının modernize edilmesi,
- Hayvan hastalıklarına karşı daha etkin bir mücadele yapılması,
- Canlı hayvan pazarlarının kurulması,
- Mera ıslahı çalışmalarının yapılması,
- Üretim yapılan alanın şartlarına uygun hayvan ırklarının yaygınlaştırılması,
- Alternatif ürün arzı, kapalı yaylacılık, mandacılık gibi yenilikçi uygulamaların yaygınlaştırılması,
- Mevcut işletmelerin kurumsallaşma, markalaşma, pazarlama ve Ar-Ge konularında geliştirilmesi,
- Modern organize hayvancılık bölgelerinin oluşturulması,
- Hayvansal ürünlerin işleme, paketleme ve ürün marka tescilinin yapılması,
- Mevcut üreticilerin kapasitelerinin artırılması ve üretilen ürün çeşitliliğinin artırılması,
- Süt toplama, nakil ve depolama ekipmanları, canlı hayvan kesimhaneleri gibi hammaddenin bozulmadan standartlar dâhilinde toplanacağı ve işleme merkezlerine ulaştırılacağı altyapının sağlanması.

4.5. TRA 1 Düzey 2 Bölgesi İlçeler Raporu (2013)

Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinin ilçelerindeki mevcut durumun tespiti amacıyla oluşturulan *“TRA 1 Düzey 2 Bölgesi İlçeler Raporu (2013)”* isimli raporun hazırlık çalışmaları kapsamında, Erzincan İli’nde gerçekleştirilen çalıştaylarda, *“küçükbaş hayvancılık”* katılımcılar tarafından önemli potansiyel yatırım alanlarından birisi olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda raporda yer alan genel tespit ise şu şekildedir: *“Çayır mera varlığı açısından bölgenin iyi durumda olması ve bölgedeki yüksek sayıda koyun-keçi varlığı nedeniyle, süt üretimindeki payı da düşünülerek, bölgede küçükbaş hayvancılık geliştirilebilir.”*

4.6. Erzincan İli Ekonomik Vizyonu (2023)

Türkiye çapında, ilki Erzincan İli’nde gerçekleştirilen Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyonu çalışmasının sonuç raporunda ortaya konulan ve İl’deki küçükbaş hayvancılık sektörünü ilgilendiren tespitler şu şekildedir:

(1) Erzincan İli doğal otlaklar bakımından oldukça zengindir. Munzur Dağı üzerinde bulunan geni otlaklar mekân; Kemaliye İlçesi’ndeki Sarıçiçek ve Refahiye İlçesi’ndeki Çimen Yaylaları ise bitki örtüsü bakımından oldukça zengin olduklarından, özellikle küçükbaş hayvancılık için uygun alanları oluşturmaktadır.

(2) Erzincan’da süt koyuncululuğu ekonomik olarak son derece önemli bir yer tutmaktadır. Süt üretimine dayalı olarak Erzincan Tulum Peyniri ülke çapında bir üne sahiptir.

(3) Günümüzde tarımsal piyasalarda güç sahibi olmak, üretimin çokluğuyla değil, ona dayanan örgütlerle sağlanabilmektedir. Üreticilerin, ürettikleri ürünlerden hak ettikleri değeri elde edebilmeleri için, tarımı görüp gözeten, bir merkezden tutarlı stratejiler üreten ve bunu uygulama gücüne sahip bölgesel bir yapı etrafında organize olmaları zorunlu hale gelmiştir. Dağınık bir yapıda farklı stratejiler izleyerek bireysel yapılan üretim faaliyetleri sorunların çözümünde yetersiz kalmakta, oysa planlı ve organize örgüt gücünden faydalanarak bireysel olarak çözülemeyen sorunlar kolaylıkla aşılabilmektedir.

(4) İl’deki sosyal sermayenin zayıf olması örgütlenmeyi olumsuz etkilemektedir. Tarımla ilgili kuruluşların bu noksanlığı gidermeye yönelik sözleşmeli yetiştiricilik vb. projeler geliştirmelidir. Yine bilinçsiz girdi kullanımını önlemek için üreticilerin toprak ve yaprak analizleri yaptırılmaları konusunda yayım çalışmaları düzenlenmelidir.

(5) Erzincan İli’nin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın yürütmekte olduğu Türkiye’nin “Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli” projesindeki 30 havza içerisinde

2 havza (10 ve 29. havza) kapsamında yer alması ve bu havzalarda en yüksek verimle yetiştirilen buğday, arpa, ayçiçeği, çavdar, yulaf, kuru fasulye, nohut ve mısırın desteklenmesi sonucu, hem bu ürünlerin ekiliş alanı ve üretim miktarı hem de bu ürünleri üreten üreticilerin gelirleri artmış olacaktır. 2023 yılına kadar, İl'in, havza kapsamındaki ürünlerin üretiminde ülkenin önde gelen ilk 10 ili arasına girmesi hiç de zor görünmemektedir.

(6) Marka değere sahip yöresel ürünlerin (özellikle tulum peyniri ve cimin üzümü) gıda güvenliği ve güvencesi kapsamında modern tesislerde üretim ve pazarlama (standardizasyon, ambalajlama ve reklam) ile ilgili sorunları çözümlendiği takdirde ulusal ve uluslararası piyasalara ulaşılması çok daha kolay olacaktır.

4.7. Erzincan İli Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması (2017)

Erzincan İli Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması isimli çalışma kapsamında, Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne ilişkin olarak yapılan tespitler özetle şu şekildedir:

(1) Erzincan İli'nde tarımsal üretim değeri içinde hayvancılık ön plandadır. 2015 yılında Erzincan İli'nde üretilen tarımsal ürün değeri içinde bitkisel üretimin payı % 36.3 iken, canlı hayvanın payı % 47.8, hayvansal ürünlerin payı % 15.9'dur.

(2) Erzincan İli ihracatında 2'li dijitte 4 sektör, 4'lü dijitte ise 9 sektörde ihracatta uzmanlaşma bulunmaktadır. 2'li dijitte uzmanlaşma katsayısı (LQ) en yüksek sektörler sırasıyla; gıda ürünleri ve içecek, metal cevherleri, giyim eşyası ve tarım ve hayvancılık olarak sıralanmaktadır.

(3) Erzincan İli'nde işletme başına düşen küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayıları Türkiye ortalamasının üstündedir. İl'de tarımsal işletme başına 10.3 adet küçükbaş hayvan, 5 adet büyükbaş hayvan düşerken, Türkiye genelinde tarımsal işletme başına 9 adet küçükbaş hayvan, 3.6 adet de büyükbaş hayvan düşmektedir.

(4) İl'in tarımsal yapısında hayvancılığın ve hayvansal üretimin öne çıktığı, bitkisel tarımın daha çok İl'in kendi ihtiyaçlarını karşılamak ya da hayvancılık alanında kullanılmak üzere yapıldığı gözlenmektedir.

(5) Erzincan İli'nde uzmanlaşma katsayısının büyüklüğüne göre uzmanlaşılacak sektörler sırasıyla; gıda ürünleri ve içecek, metal cevherleri, giyim eşyası, tarım ve hayvancılıktır.

(6) Erzincan İli'nde tarımsal yapının etkinleştirilmesi, sanayi ve hizmetler sektöründe yüksek katma değerli üretim yapısına geçişin sağlanması amacıyla yönelik olarak tarım/hayvancılık, turizm, imalat sanayi ve yenilenebilir enerji ön plana çıkmıştır.

Tablo 3. Erzincan İli İçin Önerilen A Grubu Yatırım Alanları (Hayvancılık)

NACE Revize 2 Kodu	Tanım
A	TARIM, ORMANCILIK VE BALIKÇILIK
01.4	Hayvansal Üretim
01.45	Koyun ve keçi yetiştiriciliği
01.49	Diğer hayvan yetiştiriciliği

Aynı çalışma kapsamında, et ve süt yönlü koyun ve keçi yetiştiriciliği için ortaya konan yatırım yapılabilirlik tablosu şu şekildedir:

Tablo 4. Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği Yatırımların Kuruluş Yeri Faktörleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	01.45-Koyun ve Keçi Yetiştiriciliği (Et, Süt)	
		Puan	Faktör Puanı
1. İklim Koşulları	2	9	18
2 Pazar Olanakları	3	9	27
3. Hammadde ve Yardımcı Malzeme Kaynaklarına Yakınlık	2	9	16
4. Ulaşım Alt Yapısı ve Taşıma Olanakları	2	7	14
5. Direkt İşgücü Temini	2	8	16
6. Enerji ve Su Olanakları	1	8	8

7. Tarımsal Fiziki Alt Yapı	3	9	27
8. Yatırımın Yöredeki Sosyal ve Kültürel Çevreye Uygunluğu	1	10	10
9. Yatırım Teşvik Tedbirleri ve Destek Unsurları	2	8	16
10. Sürdürülebilir Yenilikçilik Olanakları*	2	8	16
11. Sabit Yatırım Tutarı ve İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14
12. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	3	9	27
Toplam Faktör Puanı		209	
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		A	

4.8. Doğu Anadolu Projesi Tarım ve Hayvancılık Eylem Plânı (2014-2018)

Erzincan İli'ni de kapsayan Doğu Anadolu Projesi kapsamında, bölgedeki hayvancılık faaliyetlerine ilişkin olarak ortaya konulan eylem plânında yer alan tespitler şu şekildedir:

(1) Bölgede hayvancılığın daha etkin, etkili ve verimli yapılabilmesini sağlamak üzere hayvancılık alt sektörlerinin her biri için (büyükbaş, küçükbaş, kanatlı, arıcılık ve su ürünleri) uygun havzalar tespit edilecek ve her bir havza için ihtiyaç ve sorunların tespit edilmesinin ardından müdahale alanlarına yönelik stratejiler geliştirilecektir.

(2) Ruhsatlı canlı hayvan pazarı için etüt-proje ve yapım işleri tamamlanacaktır.

(3) Belli sayıda büyükbaş anaç hayvana sahip olan işletmelere damızlık boğa ve damızlık koç/teke dağıtımı yüzde 80 oranında hibe, ahır ve ağılların onarım veya yeniden yapımı için yüzde 50 oranında hibe destek sağlanacaktır.

(4) TİGEM Kazım Karabekir ve Altındere işletmelerinde Bölgeye uyum sağlamış büyükbaş ve küçükbaş damızlık materyali üretimi sağlanacaktır.

(5) Suni tohumlama çalışmaları ile ırk ıslahı yapılarak birim hayvanda verim ve kalitenin artırılması sağlanacaktır. Bu kapsamda il müdürlüklerine uygun spermalar ve tohumlama için gerekli olan sarf malzemeler Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından temin edilecektir.

(6) Hayvan sağlığı ve kayıt hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için başta koruyucu aşılamalar, paraziter ilaçlamalar olmak üzere, sağlık taramaları, küpeleme işlemlerinin desteklenmesi ve hayvan hareketlerinin izlenmesi amacıyla altyapı güçlendirilecektir.

(7) Bölgeden elde edilen bitkisel ve hayvansal ürünlerin güvenilir bir şekilde tüketiciye ulaşımının sürdürülebilirliğini sağlayarak söz konusu ürünlerin pazarlanabilirliğini ve katma değerinin artırılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapılacaktır.

(8) Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) ile makine ve ekipmanlarının desteklenmesi kapsamında soğuk zincir altyapısına yönelik desteklemelere devam edilecektir.

(9) Süt kalitesinin iyileştirilmesi ve süt ürünlerin çeşitlendirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.

(10) Karkas et ticaretinin gelişmesi için gerekli altyapı ihtiyaçları desteklenecektir.

4.9. Tarım, Gıda ve Hayvancılık 2023 Vizyonu Çalıştayları (2014)

Türkiye'yi 2023 hedeflerine taşıyacak gıda, tarım ve hayvancılık stratejilerinin belirlendiği "*Tarım, Gıda ve Hayvancılık 2023 Vizyonu Çalıştayları*" kapsamında gerçekleştirilen "*Et, Süt ve Su Ürünleri, Perspektif 2023*", "*Tarımsal Desteklemede Yeni Modeller*" ve "*Tarımsal Üretim ve Pazarlamada Yeni Perspektifler*" isimli oturumlar çerçevesinde ortaya konulan ve küçükbaş hayvancılık sektörünü de ilgilendiren tespitler kısaca şu şekildedir:

(1) Et ve süt sektörünün rekabet edilebilirlik açısından en önemli problemi olan düşük verimliliğin ortadan kaldırılması için son yıllarda önem verilen ıslah çalışmaları, daha etkin ve kısa zamanda sonuç alabilecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır.

(2) Yöresel ürün çeşitliliği ulusal piyasaya yansıtılmalı, özellikle süt ürünlerinin standardizasyonu, geleneksel işleme, markalaşma ve coğrafi işaretleme uygulamalarının yaygınlaştırılması konusunda politikalar oluşturulmalı ve yürütülmelidir.

(3) Tarımsal destekleme mevzuatları birleştirilmeli, tarımsal desteklemeler "değer zinciri sistem veya etki analizi" gibi değerlendirmelere göre yapılmalıdır.

(4) Dünya'daki gelişmeler ve Türkiye'nin ihtiyaçları dikkate alınarak, tarımdaki üreticilerin örgütlenmesinde tek bir yasal mevzuat oluşturulmalı, tarımsal desteklemeler

üreticilere örgütleri aracılığıyla sağlanmalı, tarımsal girdilerin temini, ürünlerin pazarlanması ve üreticilere teknik hizmetlerin sunulması bağlamında ilgili örgütler etkin hale getirilmelidir.

(5) Devlet ve özel sektörün tarımsal Ar-Ge konularına daha fazla kaynak ayırması ve Ar-Ge desteklerinin çeşitlendirilmesi sağlanmalıdır.

(6) Hayvancılık ürünleri bağlamındaki iç ve dış pazar isteklerinin belirlenebileceği bir altyapı oluşturulmalı, Ar-Ge merkezleri kurularak katma değeri yüksek ve markalı ürünler üretilmeli, mevcut pazarlarda pazar payının artırılması ve yeni pazarlara girilmesi sağlanmalı, hayvansal ürünlerin pazarlanması çerçevesindeki tanıtım faaliyetleri artırılmalı/çeşitlendirilmeli ve sektörün ürünlerinin doğrudan tüketici ve sanayiye ulaştırılacağı sistemler oluşturulmalıdır.

(7) Hayvan yetiştiriciliği ve hayvansal üretim konusunda, iç ve dış pazarın istekleri doğrultusunda verim ve kalite artırılmalı, bu kapsamda, tarımsal girdiler ve yeni teknolojiler etkin şekilde kullanılmalı, kalite sertifikasyonuna ilişkin belgelendirme sistemleri inşa edilmelidir.

5. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ YATIRIMLARI İÇİN HAYVAN IRKI ÖNERİLERİ: PEKİ AMA HANGİSİ?

Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü faaliyetleri kapsamında öne çıkan küçükbaş hayvan ırkları; besi hayvancılığı için "Akkaraman" ırkı, süt hayvancılığı bağlamında ise, "Kıl Keçisi"⁵ ırkıdır. Söz konusu ırklara aşağıda kısaca değinilmiştir.

5.1. Akkaraman İrki

Türkiye'de yetiştirilen yerli koyun ırkları içerisinde sayı bakımından 1. sırada yer alan, "Akkaraman" ırkı koyun, kötü çevre şartlarına ve hastalıklara dayanıklıdır. Sağlam yapılı ve kanaatkârdır. Yetersiz bakım-besleme, farklı ve değişken iklim koşullarında yaşayabilir. Yağlı kuyruklu oluşu nedeniyle yetersiz besleme dönemlerinde yaşama gücü yüksektir.

"Akkaraman" koyunu, yerli ırklar içerisinde en uysal olanıdır, sevk ve idaresi kolaydır. Sürü ve analık içgüdüleri iyidir. Uzun yol yürüyüşlerine dayanıklıdır. Fakir meralardan yararlanma yeteneği yüksektir. Canlı ağırlığı ortalama 40-50 kg olan "Akkaraman" ırkının

⁵ "Kıl Keçisi"; il'de, "Kara Keçi", "Kemer Keçisi", "Ovit Keçisi" gibi farklı isimlerle de adlandırılmaktadır.

laktasyon süresi 140-150 gün, laktasyon süt verimi 40-55 kg, ikiz doğum oranı ise yaklaşık olarak % 5'tir.⁶

Fotoğraf 1. Akkaraman Irkı Koyun

5.2. Morkaraman Irkı

“Morkaraman” ırkı koyun, Türkiye’de yetiştirilen yerli koyun ırkları içerisinde sayı bakımından 2. sırada yer alan, et verimi öncelikli ve yağlı kuyruklu bir koyun ırkıdır.

Bu ırkın genel özellikleri arasında; sağlam ve iri yapılı olması, vücut örtü renginin kızıldan mora kadar değişmesi, sürü ve analık içgüdüsünün ve yürüme yeteneğinin yüksek olması, sevk ve idaresinin kolay olması, yaşama gücünün ve kötü çevre koşullarına adaptasyon yeteneğinin iyi olması, soğuğa karşı dayanıklı olması, uzun yol yürüme kapasitesinin bulunması, yağlı kuyruğunu uzun ve yetersiz kış beslenme döneminde enerji kaynağı olarak kullanabilmesi, yüksek rakımlı ve zayıf meraları dahi iyi değerlendirmesi ve kış aylarında normal bir besleme ile kapalı veya yarı açık ağıllarda barındırılabilmesidir.

“Morkaraman” ırkı koyunların, yetiştirme alanlarında ortalama ergin canlı ağırlıkları koçlarda 50-90 kg, koyunlarda 40-60 kg, doğum ağırlıkları dişi kuzularda 3,5 kg, erkek kuzularda

⁶ “Türkiye Evcil Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu”, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

3,9 kg, yapağı verimi hayvan başına ortalama 1,5-2 kg, 126 günlük laktasyon süresince ortalama süt verimi 60 kg ve damızlıkta kullanılma yaşı ortalama 18 aydır.⁷

Fotoğraf 2. Morkaraman Irkı Koyun

5.3. Merinos Irkı

Türkiye’de en çok yetiştirilen koyun ırklarından olan “Merinos” ırkı, her ne kadar ince, beyaz ve son derece kaliteli yapağıları ile öne çıkan bir koyun ırkı olsa da, bu ırkın et verimi oldukça yüksektir. Çok fazla yağış alan ılıman bölgelerdense, step bitki örtüsünün hâkim olduğu coğrafyalara daha kolay uyum sağlayan bu ırkın farklı çevre ve iklim şartlarına uyum sağlama yeteneği de yüksektir.

Engin hayvanlarda, canlı ağırlığı erkeklerde ortalama 90-100 kg, dişilerde ortalama 55-65 kg olan “Merinos” ırkının laktasyon süresi 75-80 gün, laktasyon süt verimi ise ortalama 40 kg’dır. Bu yönüyle ırk, süt odaklı yetiştiricilikten çok, et yönlü yetiştiriciliğe uygun bir ırk olarak ön plâna çıkmaktadır.⁸

⁷ “Türkiye Evcil Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu”, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

⁸ “Türkiye Evcil Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu”, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

Fotoğraf 3. Merinos İrki Koyun

5.4. Kangal İrki

Akkaraman koyun ırkının lokal bir alt türü olan kangal koyun ırkı, yazları kurak ve sıcak, kışları soğuk ve karlı bozkır ikliminde, fazla engebeli olmayan, bitki örtüsü zayıf geniş meralarda yetiştirilir. Bu ırkın beslenmesi, karlı dönem dışında meraya dayalıdır. Karlı kış aylarında ise, ağırlıklı olarak samana dayalı, az miktarda dane destekli besleme uygulanır. Kangal ırkı, yetersiz barınak ve bakım koşullarında yetiştirilebilir. Engin hayvanlarda, canlı ağırlığı erkeklerde ortalama 85-95 kg, dişilerde ortalama 68-72 kg olan “Kangal” ırkının laktasyon süresi 140-150 gün, laktasyon süt verimi 70-130 kg, doğum başına yavru ortalaması ise 1,2’dir.⁹

Fotoğraf 4. Kangal İrki Koyun

⁹ “Türkiye Evcil Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu”, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

5.5. İvesi Irkı

Yerli bir ırk olan “İvesi” ırkının, değişik çevrelere (iklim ve bitki örtüsü anlamında) uyum sağlama yeteneği yüksektir ve sürü iğds gelişmiştir. “İvesi” ırkı, süt verimliliği anlamında diğer koyun ırklarından üstün bir ırk olarak kabul edilmektedir.

Bu ırk, sıcak ve kurak iklim hayvanı olmakla birlikte, değişik evre koşullarına adaptasyon yeteneği iyi olan ve Erzincan İli’nin soğuk karasal iklim koşullarında bile başarıyla yetiştirilebilen bir koyun ırkıdır. Canlı ağırlığı, dişilerde ortalama 50 kg, erkeklerde ise 74 kg olan “İvesi” ırkının laktasyon süresi 185 gün, laktasyon süt verimi 172 kg, kuzu verimi ise doğum başına ortalama 1,1 yavrudur.¹⁰

Fotoğraf 5. İvesi Irkı Koyun

5.6. Tuj Irkı

Sürü ve analık iğdsnn ile yürüme yeteneğinin iyi olmasının yanı sıra, yapağısı incelik ve uzunluk bakımından iyi bir örnek olan Kars ve Ardahan Yöresi’nin karakteristik koyun ırkı “Tuj”; dağlık, yüksek rakımlı ve engebeli arazi şartlarına sahip bölgelerde yetiştirilir ve meraları son derece değerlendirebilen bir koyun ırkıdır. Canlı ağırlığı, dişilerde ortalama 50 kg, erkeklerde ise 74 kg olan “Tuj” ırkının laktasyon süresi 124 gün, laktasyon süt verimi 45 kg, yapağı verimi ortalama 2-2,5 kg, kuzu verimi ise doğum başına ortalama 1,2 yavrudur.¹¹

¹⁰ “Türkiye Evcil Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu”, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

¹¹ “Türkiye Evcil Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu”, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

Fotoğraf 6. Tuj Irkı Koyun

5.7. Kıl Keçisi Irkı

Halk arasında yaygın olarak “Kara Keçi” olarak bilinen “Kıl Keçisi” ırkı, Anadolu Coğrafyası’nın her türlü iklim ve arazi koşullarına adapte olmuş, kötü bakım ve besleme koşullarında rahatlıkla yetiştirilebilen, sağlam vücut yapılı, hastalıklara karşı dirençli, sıcak ve soğuğa karşı dayanıklı bir ırktır. “Kıl Keçisi” ırkı, bitki örtüsü bakımından yoksul olan meralardan son derece iyi faydalanabilen, yürüme yeteneği iyi, meyilli ve kayalık araziye iyi tırmanabilen bir keçi ırkıdır. Ergin canlı ağırlığı, 45 ilâ 90 kg arasında değişmekte olan “Kıl Keçisi” ırkının laktasyon süresi 170-190 gün, laktasyon süt verimi ortalama 95 kg, yavru (oğlak) verimi ise doğum başına ortalama 1,1’dir.¹²

Fotoğraf 7. Kıl Keçisi Irkı

¹² “Türkiye Evcil Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu”, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.

Literatürdeki çalışmalar kapsamında, “Akkaraman/Morkaraman” koyun ırkı ve “Kıl Keçisi” keçi ırkı hakkında yapılan genel değerlendirmeler kısaca şu şekildedir:

(1) “Akkaraman/Morkaraman” koyunu ve “Kıl Keçisi” ırklarının genel özellikleri dikkate alındığında, bu ırkların, Erzincan İli’nin ekolojik, ekonomik, sosyo-kültürel özellikleri ve bu ırkları uzun yıllardan beri tanımakla küçükbaş yetiştiriciliği yapmaya yatkın olma gibi yönleri ile örtüşmesi, bu ırklar üzerinden yapılacak yetiştiricilik bağlamında büyük avantajlar sağlamaktadır.

(2) Bu ırkların yetiştiriciliği kapsamında; bakım, besleme, mera ve sürü yönetiminin iyi yapılması, yetiştirilen hayvanların hareketlerinin takibi ile yetiştirici kayıtlarının sağlıklı bir şekilde tutulması, yetiştiricilerin koruyucu hekimliğe yeterince ve zamanında ulaşmasının sağlanması ve sürüler içerisinde ayıklama ve seleksiyon prensiplerinin standartlaştırılması ile birlikte, canlı ağırlık ve pazarlama yaşına gelecek küçükbaş hayvan sayısı artışına olumlu katkı sağlanacak, bu durum ise, işletmelerde üretim maliyetinin düşmesine, verimliliğin ve kârlılığın ise artmasını sağlayacaktır.

(3) Türkiye’de olduğu gibi Erzincan İli’nde de, özellikle çocukların ve yaşlıların beslenmesinde, (dondurma ve sütlü tatlı üretiminde kabul gören mineral maddeler ve proteinler bakımından zenginlik arz eden) keçi sütüne olan piyasa talebi, her geçen gün artmaktadır. Bununla birlikte, Erzincan İli’nde pastanecilik ve dondurma üretim sektörlerinde, ürün işleme ve ürün çeşitliliğini artırılması bağlamında belirli bir ivme kazanılmış olup marka değeri olan üretime geçilmeye başlamıştır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, bu sektörlerde keçi sütü üretmek, önemli bir fırsat alanı olarak görülmektedir.

(4) Yukarıda söz edilen sektörlerin ihtiyacını karşılamak, bu sektörleri geliştirmek ve yeni oluşan bu pazara girebilmek için kaliteli ve sürekli keçi sütü üretimi sağlanması zorunludur. İhtiyacı karşılamak amacıyla, Erzincan İli’nde özellikle entansif şartlarda sütçü keçi ırkı yetiştiriciliğine geçilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, diğer sütçü ırklara göre süt verimi, gelişme hızı, döl verimi yüksek olan ve pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de yetiştiriciliği yapılan “Saanen Keçisi” ırkı yetiştiriciliği önerilebilir. Öte yanda, Erzincan İli’nde hâkim olan “Kıl Keçisi” ırkının süt verim potansiyellerinin artırılması için bu ve benzeri sütçü ırklarla melezleme çalışmaları da gerçekleştirilebilir.

Erzincan İli'nde, küçükbaş hayvan ıslahı, yeni tip üretme ve melezleştirme çalışmaları kapsamında ön plâna çıkan iki yabancı ırk, besi yönlü yetiştiricilikte "Romanov" koyu ırkı, süt yönlü yetiştiricilikte ise "Saanen" keçi ırkıdır. Bu ırklar ile ilgili olarak kısa bir bilgilendirmede bulunmanın, sektöre yatırım yapmak isteyenler için olumlu katkılarının olabileceği değerlendirilmektedir.

5.8. Saanen Keçisi ırkı

Süt ve süt ürünlerine yönelik küçükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamında "Saanen" ırkına ayrıca değinmekte yarar görülmektedir. Anavatanı İsviçre olan ve kraliçe süt keçisi olarak da bilinen "Saanen" ırkı, dünyanın en verimli süt keçisi ırklarından birisidir.

Saf "Saanen" ırkı, anavatanı olan Dağlık Saanen Bölgesi'nin (İsviçre/Bern) sert iklim özelliklerinden ötürü sağlam yapılı bir hayvan ırkıdır. "Saanen" ırkı, sakin yaratılışlı bir keçi ırkıdır. Saanen süt keçilerinin en büyük özelliği, sağım yetenekleri ve sütçü karakterleridir. Sürü uyumları çok iyi olan "Saanen" keçileri son derece doğurgan hayvanlardır.

Zeki karakterli, sağlam yapılı ve dirençli hayvanlar olan "Saanen" keçileri, sarp yerlere tırmanma ve hafif yükleri taşıma yeteneklerinden ötürü yer yer taşımacılık faaliyetlerinde de kullanılmaktadır. Ergin canlı ağırlığı ortalama 50-55 kg olan "Saanen Keçisi" ırkının laktasyon süresi 250-300 gün, laktasyon süt verimi 800-1000 kg, bir doğumdaki oğlak sayısı ise ortalama 1,8-1,9 yavrudur.¹³

Fotoğraf 8. Saanen Keçi ırkı

¹³ T.C. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Cemil TÖLÜ ile "Saanen Keçi Yetiştiriciliği" Üzerine Yapılan Röportaj, <http://www.comu.edu.tr/haber-9448.html>, Çanakkale, 2013.

5.9. Romanov Irkı

Anavatanı Rusya Federasyonu olan “Romanov” koyun ırkı¹⁴; kanaatkâr, sıcağa, soğuğa ve iklim değişikliklerine karşı dayanıklı, yağsız kuyruklu, orta cüsseli, eti oldukça lezzetli olan bir ırktır. Yılda iki kez gebe kalabilen ve mevsime bağlı kızgınlık göstermeyen “Romanov” ırkı, yılın her döneminde çiftleştirilebilmesinden ve üçüz-dördüz (hatta beşiz-altız) yavru doğurabilmesinden ötürü, günümüzde koyun eti üretimi bağlamında (özellikle melezleştirme çalışmaları için) tercih edilen ırklardan bir tanesidir. Ergin canlı ağırlığı, erkeklerde 55-80 kg, dişilerde ise 40-50 kg civarında olan Romanov Irkı'nın 8-9 aylık kuzularda kesim ağırlığı ortalama olarak 35 kg'dır. Bu ırkın en önemli özelliği, yüksek döl verimidir. Somutlaştırmak gerekirse, “Romanov” ırkında, doğuran her 100 koyundan, ortalama 200-300 kuzu alınabilmektedir. Irk, bu özelliğinden ötürü, Dünya'nın birçok ülkesinde melezleme çalışmalarında kullanılmakta ve bu anlamda başarılı sonuçlar alınmaktadır. Dünya'da “Kuzu Makinesi (Lamb Machine)” olarak da tanımlanan “Romanov” ırkı, her mevsimde çiftleştirilebilmesi sebebiyle, koyun sütü üretiminin mevsimlere dağılımını mümkün kılmakta ve yıllara göre değişen kurbanlık ihtiyacını karşılanması (kuzu eti pazarında görülen darlığın giderilmesi) konusunda önemli bir rol üstlenmektedir.

Fotoğraf 9. Romanov Irkı Koyun

¹⁴ “Romanov” koyun ırkına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. “<http://www.turkbesi.com>” ve “<http://www.ciftlikdergisi.com.tr>” uzantılı web sayfalarında söz konusu ırka ilişkin olarak yapılan haberler ve paylaşılan bilimsel çalışmalar.

Bununla birlikte, özellikle küçükbaş hayvan piyasasındaki aracılardan bilimsel temelden yoksun ticarî pazarlama tekniklerinden ötürü, günümüzde Türkiye'deki yetiştiriciler arasında son derece popüler olan bu ırkın, Erzincan İli'ne adaptasyonunun ve başta "Akkaraman" olmak üzere il'deki ana koyun ırklarının yavru veriminin arttırılmasına yönelik melezleştirme çalışmaları kapsamındaki katkılarının, beklenen düzeyde olduğu söylenemez.¹⁵

Gelinen noktada, "Romanov" koyun ırkının, özellikle entansif hayvancılık faaliyetleri kapsamında, son derece iyi tasarlanmış barınaklarda, emzirmeye ilişkin dezavantajların minimuma indirildiği sistemler dâhilinde yetiştirilmesi ve melezleme çalışmalarında modern çiftleştirme tekniklerinin kullanılması durumunda, bu ırktan olumlu anlamda yararlanılabileceği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, özellikle, literatürde "Anadolu Romanov"¹⁶ olarak isimlendirilen yeni tip koyun ırkına ilişkin tecrübeden yararlanılabileceği düşünülmektedir.

5.10. Anadolu Romanov (Anarom) ırkı

"Anadolu Romanov" koyun ırkı, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü tarafından gerçekleştirilen "Romanov" koyun ırkına dayalı ıslah projeleri ile elde edilen, döl verimi yüksek, hastalıklara dayanıklı, kültür ırkı melez bir genotiptir. Bu ırkın geliştirilme çalışmaları kapsamında, % 50 Romanov X % 50 Yerli ırk melezlemesi gerçekleştirilmiştir. Bu melezleştirme çalışmaları sonucunda ise, birinci yaş içerisinde yavru veren, doğumda yavru sayısı % 180-220 oranında olan ve 2 yılda 3 kez kuzulayabilen yeni bir tip oluşturulmuştur ve bu yolla saf "Romanov" koyun ırkının; zayıf karkas konformasyonu, çok yüksek olan kuzulama oranının kuzu büyüme-gelişme hızını ve yasama gücünü düşürmesi, saf ırk olmasından ötürü hastalıklara dayanıklı olamaması gibi kusurlu özellikleri bertaraf edilmiştir.

"Anadolu Romanov" koyun ırkı, Türkiye'de bölge sınırlaması olmaksızın, Akdeniz'den Karadeniz'e, İç ve Batı Anadolu'dan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya kadar geniş bir coğrafyada yetiştirilebilmektedir. "Anadolu Romanov" koyun ırkı yetiştiriciliği bağlamındaki coğrafya avantajı, saf "Romanov" koyun ırkının üstün adaptasyon kabiliyeti ile sağlanırken; hastalıklara

¹⁵ "Romanov" koyun ırkının kısa ön bacaklarından ötürü, Erzurum İli'nin ve benzer şekilde Erzincan İli'nin engebeli çayır-mera alanlarına uyum sağlayamadığı, ırkın yağ oranı az olan kuyruk yapısının kapalı veya yarı açık ağıllarda geçirilen uzun süreli kış aylarında hayvanın enerji ihtiyacı karşılama yetersiz kaldığı ve çoklu doğum neticesinde doğum ağırlıkları düşen (bununla birlikte iki uçlu tek memeden beslenmesi mümkün olmayan) çok sayıda yavruyu canlı tutmanın zor olduğu, saha ve uygulama tecrübesinin geri dönüşleri olarak ifade edilebilir.

¹⁶ Bu yeni tip koyun ırkı, uygulamada "Anarom" koyun ırkı olarak da isimlendirilmektedir.

dayanıklılık güçlü karkas konformasyonu yüksek büyüme hızı ve yaşam gücü avantajları ise, melezleştirme çalışmaları kapsamındaki yerli ırkların katkısıyla sağlanmaktadır.

Fotoğraf 10. Anadolu Romanovu (Anarom) Irkı Koyun

6. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ YATIRIMLARI BAĞLAMINDA İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖNCÜ MODELLER NELER?

Çalışmanın bu bölümünde, mevcut ve potansiyel yatırımcılar için yararlı olabileceği düşünülen iyi uygulama örneklerine ilişkin tespit ve değerlendirmelere maddeler hâlinde kısaca yer verilmesi planlanmaktadır.

6.1. Dünya'da Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinde Marka Olmuş Ülkeler

Dünya'da, ekonomik katma değere dönüştürülmüş küçükbaş hayvancılık faaliyetleri açısından marka olmuş ülkeler; Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada'dır. Söz konusu ülkelerin karakteristik özelliklerine uygun sürdürülebilir politikalar aracılığıyla inşa ettiği sistemlerin öne çıkan özellikleri ise şu şekilde özetlenebilir:

(1) Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada'da yürütülmekte olan küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin ortak noktalarından ilki, sektördeki güçlü kümelenme (kooperatifler ve federasyonlar aracılığıyla) olgusudur.¹⁷

¹⁷ Bu konuda Kanada'daki "Canadian Sheep Federation" modeli incelenebilir.

(2) Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada'da yürütülmekte olan küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin ortak noktalarından ikincisi, sektörde Ar-Ge (verimlilik, hayvan hastalıkları ile mücadele vb. konularda) çalışmalara büyük önem verilmesi ve bu durumun bir sonucu olarak da birçok ortak araştırma merkezinin kurulmuş olmasıdır.¹⁸

(3) Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada'da yürütülmekte olan küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin ortak noktalarından üçüncüsü ise, sektördeki faaliyetlerin küçük aile işletmelerinden ziyade, ticarete ve özellikle ihracata dönük modeller üzerinden yürütülmesidir.¹⁹

6.2. Türkiye'de Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetlerinde Marka Değeri Oluşturan İyi Uygulama Örnekleri

Türkiye'de, ekonomik katma değere dönüştürülmüş küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bağlamında iyi uygulama örneği olarak öne çıkan faaliyetlerden bazılarını aşağıda kısaca yer verilmiştir.

(1) İzmir'de kendi tüketeyeceği kadar keçi-koyun peyniri üretmek amacıyla yatırıma başlayan Seferihisarlı İşadamı Özer TÜNER tarafından kurulan ve günümüzde Türkiye'nin en büyük "küçükbaş hayvan çiftliği" olarak nitelendirilen, 3000 baş kapasiteli yetiştirme ve ürün işleme modeli.

(2) Bursa'da "süt fabrikası" olarak nitelendirdiği Saanen Keçilerinin yetiştiriciliğini yapmakta olan İnegöllü Girişimci Mesut ÖZLÜ tarafından uygulanan yetiştiricilik modeli.

(3) Yozgat'ta 60 bin TL sermaye ile 6 milyon TL'lik yatırıma ulaşan Yenipazarlı Mustafa ÖZER tarafından uygulanan süt odaklı model.

(4) Rize'de 6 yıl önce 60 baş hayvan ile başladığı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği faaliyetini bugün itibarıyla 2.500 baş hayvandan oluşan besi odaklı bir yatırıma dönüştüren Çamlıhemşinli Orhan ÇIRAKOĞLU tarafından uygulanan model.

¹⁸ Bu konuda Avustralya'daki "Cooperative Research Center" ve Yeni Zelanda'daki "New Zealand Sheepbreeders Association" modelleri incelenebilir.

¹⁹ Somutlaştırmak gerekirse; Dünya'da hayvancılık faaliyetlerinin Devlet eliyle sübvansede edilmediği ender ülkelerden olan Yeni Zelanda; yıllık et ve süt üretiminin yaklaşık % 90'ını ihraç eden işletmelerden oluşan bir sektör yapısına sahiptir.

(5) Erzincan'da Şavak Topluluğu tarafından uzun yıllardır uygulanmakta olan besi ve tulum peyniri üretimi odaklı yetiştiricilik modeli.

7. ERZİNCAN İLİ'NDEKİ KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ YATIRIMLARI İÇİN MODEL ÖNERİLERİ: PEKİ AMA NASIL?

Bütün çalışma boyunca ortaya konulan genel tablo doğrultusunda, Erzincan İli'nde Küçükbaş Hayvancılık Sektörü kapsamındaki yatırımlar bağlamında, “Besi Odaklı Entegre Küçükbaş Hayvancılık Yatırım Modeli” ve “Süt Odaklı Entegre Küçükbaş Hayvancılık Yatırım Modeli” şeklinde iki modelin yatırım uygunluğunun olduğu değerlendirilmektedir.

7.1. Model I: Besi Odaklı Entegre Küçükbaş Hayvancılık Yatırım Modeli

(1) Bu yatırım modelinde; yetiştiricilik bağlamındaki ana ırk “Akkaraman” koyun ırkı, bu ırkın doğurganlık yönüyle veriminin arttırılması için tercih edilebilecek ırk ise, gerekli şartların (iyi barınak koşulları, modern teknikler ile çiftleştirme/melezleştirme, özellikle yeni doğanlar için doğru bakım ve yeterli besleme) sağlanması durumunda “Romanov” koyun ırkıdır.

(2) Bu yatırım modelinde; ticarî odaklı sürdürülebilir bir faaliyet için öngörülen küçükbaş hayvan sayısı, asgarî, 200 baştır. (Bu kapasite, yatırım stratejisi doğrultusunda, butik yetiştiricilikten stratejik büyüklükteki işletmeciliğe kadar farklı ölçeklerde olabilir.)

(3) Bu yatırım modelinde; yetiştiricilik ve işletme faaliyetleri entegre olarak kurgulanmıştır. Bu kapsamda yetiştirilen hayvanlardan;

- Erken kesim sınırını aşan genç hayvanlar, kuzu/toklu piyasasına et girdisi olarak sunulacaktır.
- Anaç hayvanlar sıfatıyla sürünün sürdürülebilir genişleme politikasının ana aktörü olan dişi hayvanlar, modern sağım teknikleriyle düzenli olarak sağılacak ve bu kapsamda elde edilecek olan yüksek kalitedeki süt, başta tulum peyniri üretim sektörü olmak üzere, koyun sütü işleme piyasalarına girdi olarak sunulacaktır.
- Erkek hayvanlar ise, yaşları, sağlık durumları ve damızlık olup olmama potansiyelleri dikkate alınmak sûretiyle, başta hizmet sunumu sektörü olmak üzere, et ve süt kurumu, kasaplar ve kurban pazarından oluşan piyasaya et girdisi olarak sunulacaktır.

- Kesimi yapılan hayvanların modern yöntemler ile kırılan yapağaları, kalın iplik temelli geleneksel dokuma sektörüne; başta genç hayvanları olan üzere derileri ise, küçükbaş hayvan derisi odaklı dericilik sektörüne girdi olarak sunulacaktır.

(4) Bu yatırım modelinde; hayvan yetiştirme sürecinde hayvan refahına uygun donanıyla inşa edilmiş olan (ve özellikle Erzincan İli'nin kış şartlarında hayvanlar açısından ısınma sorunu yaşatmayan) barınaklar; yüksek sosyo-ekonomik imkânlar ile tatmin edilmiş işinde uzman çobanların istihdamı ve otlatma kapasitesi dolmamış (bitki florası ve su kaynakları açısından zengin) meraların mülkiyet veya kullanım hakkının temini ile desteklenecektir.

(5) İlerleyen süreçte, ileri-geri bağlantılar ile yatırım bileşenleri entegrasyonunun tamamlanması plânlanan bu yatırım modelinde, organik hayvancılık yöntemleri ve mümkün olduğu ölçüde (özellikle yem tedariki, canlı hayvan temini ve girdi sunumu bağlamında) sözleşmeli tarım metotlarından yararlanılacaktır.

7.2. Model II: Süt Odaklı Entegre Küçükbaş Hayvancılık Yatırım Modeli

(1) Bu yatırım modelinde; yetiştiricilik bağlamındaki ana ırk Erzincan İli'nde "*Kara Keçi*", olarak da adlandırılabilen "*Kıl Keçisi*" ırkı, bu ırkın süt yönüyle veriminin arttırılması için tercih edilebilecek ırk ise, gerekli şartların (iyi barınak koşulları, modern teknikler ile çiftleştirme/melezleştirme, özellikle yeni doğanlar için doğru bakım ve yeterli besleme) sağlanması durumunda "*Saanen Keçisi*" ırkıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, anavatanı İsviçre olan saf ırkın, Erzincan İli'nin iklimsel şartlarına "*Türk Saaneni*"ne kıyasla daha iyi uyum sağlayabileceği gerçeğidir.

(2) Bu yatırım modelinde; ticarî odaklı sürdürülebilir bir faaliyet için öngörülen küçükbaş hayvan sayısı, asgarî, 200 baştır. (Bu kapasite, yatırım stratejisi doğrultusunda, butik yetiştiricilikten stratejik büyüklükteki işletmeciliğe kadar farklı ölçeklerde olabilir.)

(3) Bu yatırım modelinde; yetiştiricilik ve işletme faaliyetleri entegre olarak kurgulanmıştır. Bu kapsamda yetiştirilen hayvanlardan;

- Erken kesim sınırını aşan genç hayvanlar, oğlak piyasasına et girdisi olarak sunulacaktır.

- Anaç hayvanlar sıfatıyla sürünün sürdürülebilir genişleme politikasının ana aktörü olan dişi hayvanlar, modern sağım teknikleriyle düzenli olarak sağılacak ve bu kapsamda elde edilecek olan yüksek kalitedeki süt, başta dondurma ve tatlı üretim sektörleri olmak üzere, keçi sütü işleme piyasalarına girdi olarak sunulacaktır.
- Erkek hayvanlar ise, yaşları, sağlık durumları ve damızlık olup olmama potansiyelleri dikkate alınmak sùretiyle, başta hizmet sunumu sektörü olmak üzere, et ve süt kurumu, kasaplar ve kurban pazarından oluşan piyasaya et girdisi olarak sunulacaktır.
- Kesimi yapılan hayvanların modern yöntemler ile kırılan kılları (tiftikleri), kalın iplik temelli geleneksel dokuma sektörüne, başta genç hayvanlarınkı olmak üzere derileri ise, küçükbaş hayvan derisi odaklı dericilik sektörüne girdi olarak sunulacaktır.

(4) Bu yatırım modelinde; hayvan yetiştirme sürecinde hayvan refahına uygun donanımla inşa edilmiş olan (ve özellikle Erzincan İli'nin kış şartlarında hayvanlar açısından ısınma sorunu yaşatmayan) barınaklar; yüksek sosyo-ekonomik imkânlar ile tatmin edilmiş işinde uzman çobanların istihdamı ve otlatma kapasitesi dolmamış (bitki florası ve su kaynakları açısından zengin) meraların mülkiyet veya kullanım hakkının temini ile desteklenecektir.

(5) İlerleyen süreçte, ileri-geri bağlantılar ile yatırım bileşenleri entegrasyonunun tamamlanması plânlanan bu yatırım modelinde, organik hayvancılık yöntemleri ve mümkün olduğu ölçüde (özellikle yem tedariki, canlı hayvan temini ve girdi sunumu bağlamında) sözleşmeli tarım metotlarından yararlanılacaktır.

7.3. Model I ve Model II Kurulumu Bağlamında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Yukarıda yer verilen yatırım modellerinin kurulumu bağlamında, mevcut ve potansiyel yatırımcılar tarafından dikkat edilmesi gereken hususlara, aşağıda maddeler hâlinde yer verilmiştir.

(1) Yer Seçimi: Koyun ve keçi ağıllarının kurulacağı alanın doğru seçilmesi büyük önem arz etmektedir. Hayvanlar için ideal şartların sağlanması et ve süt verimlerinin de artmasını sağlayacaktır. Yer seçimi yapılırken dikkat edilmesi gerekenler; ağıl kurulum yerinin; meraya

yakın olması, taban suyunun yüksek olmaması, meyilli bir araziye sahip olması, ağılda oluşacak koku nedeniyle çevrede köy ve kent yerleşiminin olmaması ve kuzey rüzgârını almamasıdır.

(2) Ağıl Seçimi: Öncelikle, hayvan ağılları, bölge iklimine uygun bir şekilde kurulmalıdır. Ağıl ve dış bölgesi, kurulu olduğu alanın hâkim rüzgârını almamalı, koyun-keçi yaşamına uygun bir plân ile beslenecek hayvanlar için (hayvan sayısı doğrultusunda) ideal büyüklüğe sahip olmalı ve içerisinde dölllenme/yavrulama için ayrı bölümleri barındırmalıdır. Gebe ve yavrulmuş bir koyun-keçi için 2.5 metrekare olan ideal yaşam alanının; erkek koyun-keçi için 0.7 metrekare, koçlar-tekeler için 1.5 metrekare, her bir kuzu için ise 0.25 metrekare olması gerektiği literatürdeki çalışmalarla ortaya konulmuştur.

(3) Yemlikler ve Suluklar: Ağıl içinde ve dışında yer alacak olan yemlikler; koyun-keçi başına 0.4 metre, koç-teke başına 0.5 metre, kuzu-oğlak başına ise 0.2 metre olacak şekilde hesaplanmalıdır. Suluk sistemleri ise, ağıl içinde ve dışında, hayvanların kolayca erişebileceği noktalara kurulmalıdır.

(4) Ekipmanlar: Ağıl veya çiftlik bünyesinde yer alacak ekipmanlar içerisinde; yemlik ve suluk sistemleri, ağıl ve doğumhanenin sıcaklığını sağlayacak ısıtma sistemi, taşıma ve soğutma işlemleri için bir traktör ve soğutma sistemli bir tank(er), yem karışımının sağlanması için yem karıştırma makinesi, kırkım ve aşılama faaliyetleri için ihtiyaç duyulacak ekipmanlar ve ayırıcı çitler mutlaka bulunmalıdır.

(5) Hayvan Seçimi: Döllenmeyi sağlayacak koçlar-tekeler; döl verimine sahip, kondisyonu iyi ve hastalığı olmayan hayvanlardan seçilmelidir. Dişi koyunlar-keçiler ise, ilk defa yavru olacak gebe koyunlar-keçiler olarak veya daha önce yavru lamamış koyunlar-keçiler olarak seçilmelidir. Sürü, mümkün olduğunca, genç hayvanlardan oluşturulmalıdır.

(6) Besleme İçin Yem: Mümkünse, yatırım yeri (çiftlik) içerisinde küçük bir mera alanı oluşturmak, besleme (özellikle yem) maliyetlerinin düşmesini sağlayacaktır. Mera yemi hayvanlar için ideal bir yem olduğundan ötürü, bu bağlamda söz konusu alanda mümkünse kesif otlar yetiştirilmeli ve/veya mera sahiplerinden bu tür otlar satın alınmalıdır. Hayvan başına 150 gram kesif ot veya 400 gram kesif yem (koçlar ve tekeler için bu miktar, ortalama 750-800 gram civarında olmalıdır), bir öğün için hayvanın doymasını sağlamaktadır.

(7) Aşılama: Aşılama faaliyetleri, yetiştiricilik faaliyetlerinin (ve dolayısıyla yatırımın) sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir. Kurulacak olan ağılda -mümkünse- ideal aşılama bölümü oluşturulmalı ve bu bölüme aşılama ile ilgili aletler yerleştirilmelidir.

(8) Hayvan Sayısı: Yatırım kapsamındaki dişi-erkek planlaması yapılırken, yukarıda söz edilen şartları taşıyan her 25 dişi hayvan başına, 1 erkek hayvan alınmasına dikkat edilmelidir.

(9) Nitelikli İnsan Kaynakları Altyapısı: Yatırım olmazsa olmaz unsurlarından bir tanesi de, sürünün genel yönetimini gerçekleştirecek, işinde uzman bir (veya iki) çoban ile teknik konularda uzmanlık yardımı sunacak bir veteriner hekimin ve/veya zootekni bölümü mezunu bir ziraat mühendisinin istihdam edilmesidir.

(10) Yatırım Bütçesi Kalemleri: 200 başlık bir küçükbaş hayvan çiftliği için ortaya çıkması öngörülen maliyet kalemleri ise şunlardır;

- Ağıl Yapımı
- Canlı Hayvan Tedariki
- Mera Arazisi Temini (Satın Alma veya Kiralama)
- İnsan Kaynakları (Çoban, Veteriner Hekim vs.) İstihdamı
- Yemlik Sistemleri Kurulumu
- Suluk Sistemleri Kurulumu
- Isınma Sistemleri Kurulumu
- Aşılama Sistemleri Kurulumu
- Sürü Takip Sistemi Kurulumu
- Akıllı Avlu Sistemi Kurulumu
- Soğuk Zincir ve Depolama Sistemleri Kurulumu
- Ayırıcı Çit Sistemleri Kurulumu
- Yem Karma Makinesi, Traktör vb. Araçların Temini (Yem Üretimi Olacaksa)
- Hayvan Kesimi ve Ürün İşlenmesine İlişkin Makine-Ekipmanların Temini (Kesim ve İşleme Yapılacaksa)
- Proje/Muhasebe Danışmanlığı Hizmetleri Alımı

8. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ (YÖNETİCİ ÖZETİ)

“Erzincan İli’nde Küçükbaş Hayvancılık” isimli Sektörel Araştırma Raporu’nun genel değerlendirme ve sonuç bölümünün, bir yönetici özeti şeklinde takdim edilmesinin, okuyucular/yararlanıcılar açısından daha faydalı olabileceği değerlendirilmiş olup, bu kapsamda önem arz eden kor tespitlere ve değerlendirmelere aşağıda maddeler hâlinde yer verilmiştir:

(1) Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2017 yılı verilerine göre, Erzincan İli’nde, 418.691 baş koyun (361 tanesi merinos ırkı, geriye kalan kısmı ise yerli ırklar olmak üzere), 46.308 baş keçi olmak üzere, toplamda 464.999 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. İl’deki küçükbaş hayvan varlığının % 90’nı yerli koyun, % 10’nu ise kıl keçisi ırkları oluşturmaktadır.

(2) Erzincan İli’nin Küçükbaş Hayvancılık Sektörü bağlamındaki güçlü yönleri: İl’deki iklimsel/coğrafi özellikleri ile gelişmişlik, yatırım yapılabilirlik ve sosyo-ekonomik değerlendirme bileşenleri bir arada düşünüldüğünde, mevcut potansiyelin tarımsal faaliyetler içerisinde hayvancılık faaliyetlerini ve özellikle de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini mümkün kılması; küçükbaş hayvancılık sektöründe beslemenin çoğunlukla çayır-meraya dayalı olması ve Erzincan İli’nde, merada otlatma sürecinde, özellikle kuzuların büyük çoğunlukla pazarlanabilecek canlı ağırlığa kısa sürede ulaşabilmesi; Erzincan İli’nde, organik hayvancılık ve iyi hayvancılık uygulamaları için gerekli şartların bulunması; Erzincan İli’ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü’nde başarılı üretici birliklerinin bulunması; Erzincan İli’nde hayvansal ürünlerden özellikle tulum peyniri ve yün/tiftik ürünleri bakımından önemli bir marka değerinin var olması; Erzincan İli’ndeki temel alt yapı hizmetlerinin ve ulaşım araçlarının küçükbaş hayvancılık faaliyetleri açısından yeterli düzeyde olması; Erzincan İli’nin tarihî İpek Yolu güzergâhında önemli bir kavşak noktasında yer alması; Erzincan İli’ndeki faal Organize Sanayi Bölgesinin küçükbaş hayvancılığa dayalı sanayi yatırımlar bağlamında önemli fırsatlar sunması ve Erzincan İli’nde toprak ve su kirliliğinin olmamasıdır.

(3) Erzincan İli’nin Küçükbaş Hayvancılık Sektörü bağlamındaki zayıf yönleri: İl’de, hâlihazırda, küçükbaş hayvancılık sektörüne öncülük edecek tarımsal sanayinin ve organize hayvancılık faaliyeti merkezlerinin bulunmaması; İl’deki mevcut küçükbaş hayvancılık işletmelerinin büyük oranda küçük aile işletmelerinden oluşması (il’de hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekli işletme sayısının son derece az olması); İl’de ve bölgede canlı hayvan borsasının olmaması ve İl’in talep merkezlerine uzak olması; İl’de, küçükbaş

hayvancılık faaliyetleri çerçevesinde elde edilen ürünlerin çeşitlendirilememesi, piyasada yeterince tanıtılamaması ve bu kapsamda pazar(lama) sorunlarının var olması; İl’de hayvan hastalıklarından kaynaklanan sorunlara kalıcı çözümler getirilememiş olması ve küçükbaş hayvancılık sektöründe -özellikle sağım, kesim, işleme ve depolama anlamında- çeşitli mekanizasyon sorunlarının bulunması; İl’deki küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bağlamında makineleşme ve teknoloji kullanımındaki yetersizlikler ve bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin kurumsal kapasite eksikliklerinden doğan sıkıntıların olması; İl’de küçükbaş hayvancılık alanında faaliyet gösteren işletmelerin pazarlama, planlama ve finansman sorunlarının bulunması; İl’de hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik altyapı yetersizliğinin, bu ürünlerden sağlanan katma değer düşük kalmasına neden olması; İl’de Ziraat ve Veterinerlik Fakültelerinin bulunmaması ve bu sebeple üniversitenin tarım ve hayvancılık çalışmalarına/faaliyetlerine yeterince katkı yapamaması; İl’deki tarımsal arazilerin çok parçalı ve küçük olması, dolayısıyla arazi kullanım ve üretim planlamasında sorun yaşanması; İl’de Ulusal ve uluslararası kalite standartlarında üretim yapmanın yanı sıra modern pazarlama teknikleri/modelleri konusunda birtakım eksikliklerin bulunması; İl’deki ve komşu coğrafyalardaki yaylalar ve mezralar ile il ve ilçe merkezleri arasındaki ulaşım altyapısının yeterli düzeyde gelişmemiş olması, İl’de hayvancılığa dayalı sanayi bağlamında özel sektör yatırımlarının yetersiz olması; İl’in yatırım teşvikleri açısından 4. bölge illeri arasında yer almasından ötürü, kendisiyle benzer yapıda olan 5. ve 6. bölge illeri ile rekabet etmekte zorlanması; imalat sanayinde yeterli bilgi birikimi, sermaye ve kalifiye eleman olmaması gibi nedenlerden ötürü, üretimin teknoloji seviyesi ve katma değeri düşük ürünlerde yoğunlaşmasıdır.

(4) Erzincan İl’indeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü’nü ilgilendiren fırsatlar: İl’in başta Kafkasya ve Ön Asya olmak üzere, özellikle yapımı tamamlanan/tamamlanmak üzere olan tüneller ve bağlantı yolları aracılığıyla limanlar üzerinden dış pazarlara kolay erişim imkânının bulunması ve bu durumun küçükbaş hayvancılık sektöründeki ihracat potansiyelini güçlendirmesi; İl’in “Türkiye Tarım Havzalarının Üretim ve Destekleme Modeli” kapsamında iki ayrı gelişim havzasının (Fırat-Harput Havzası ve Otlukbeli-Kösedağ-Munzur Havzası) sınırları içerisinde bulunuyor olması; İl’in Türkiye’nin en önemli 4 kalkınma projesinden olan Doğu Anadolu Projesi’nin kapsam alanı içerisinde yer alıyor olması; İl’in Cazibe Merkezleri Programı kapsamında yer alan 23 İl’den birisi olması ve İl’in söz konusu program kapsamındaki

sınıflamaya göre en avantajlı sınıfta yer alıyor olması; İl'de genelde hayvancılık sektörüne, özelde ise küçükbaş hayvancılık sektörüne yönelik çok sayıda destek ve teşvik aracının var olması ve İl'de yapılacak olan özel sektör sanayi yatırımları için, bölgede ucuz işgücü temininin mümkün olmasıdır.

(5) Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nü ilgilendiren tehditler: İl'de küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bağlamında, yıl içerisindeki girdi ve ürün fiyatları ile tüketim miktarının dalgalı olması; İl'deki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nde faaliyet gösteren paydaşların (yetiştiriciler, işletmeciler, ara tüketiciler) birlikte iş yapma ve güç birliği ile örgütlenme iradelerinin yeterince güçlü olmaması; İl'deki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nde faaliyet gösteren paydaşların yenilikleri kabul etme eğilimlerinin yetersiz olması; İl'deki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nde yeterince kalifiye çoban bulun(a)maması ve var olan nitelikli çobanların sosyo-ekonomik imkânlarının sınırlı olması; günümüzde, tüketici tercihlerinin küçükbaş hayvancılık ürünlerinden ziyade büyükbaş hayvancılık ürünlerine doğru yönelmiş olması; İl dışındaki kesim merkezlerine hayvanların canlı olarak nakledilmesi nedeniyle ek maliyetlerin ve çeşitli risklerin (ölüm, kaza, hastalık, fire vb.) ortaya çıkması; İl'in Türkiye'nin göç veren illerinden bir tanesi olması ve Erzincan İli'nde iç pazar talebinin sınırlı olması, yurtdışından canlı hayvan ithalatının yerel hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkilemesi ve küresel ısınmanın tarımsal üretimi ve dolayısıyla hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkilemesidir.

(6) Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nü ilgilendiren ana sorun alanları: Yetiştiricilerin hayvan besleme ve hayvan hastalıkları konusunda yeterince bilinçli olmaması; İl'deki çayır ve mera alanlarının doğru bir şekilde kullanılmaması; İl'deki yetiştiricilerin nitelikli çoban bulma güçlüğü yaşaması; İl'deki hayvan barınaklarının yeterli altyapı ve donanım imkânlarına sahip olmaması; İl'deki hâkim ırklara yönelik ıslah ve melezleştirme çalışmalarının sürdürülebilirliğinin sağlanamaması; İl'deki küçükbaş hayvancılık sektörüyle ilgili paydaşlar arasında genel koordinasyon ve eşgüdümü sağlayacak bir mekanizmanın bulunmaması ve sektörü ilgilendiren destek(leme) politikalarının yeterince etkin olmamasıdır.

(7) Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'nü ilgilendiren ana sorun alanlarına yönelik temel çözüm önerileri: sahadaki yetiştiriciler ve üreticilerin küçükbaş hayvancılık faaliyetleri hususundaki bilinç düzeylerini arttırıcı eğitim programlarının düzenlenmesi; İl'de özellikle genç yetiştiricileri hayvancılık konusunda teşvik edecek sürdürülebilir destek(leme)

programlarının uygulanması; İl'deki mevcut hayvan ırklarının verimlerinin bilimsel temeli olan ıslah, seleksiyon ve melezleştirme çalışmalarıyla artırılması; İl'deki küçükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamında çobanların ve sürülerinin refah seviyelerini yükseltecek çalışmaların yapılması ve hayvancılık kayıtlarının tutulması ile hayvan hastalıklarıyla mücadele konularında kalıcı ve etkin önlemlerin alınmasıdır.

(8) Erzincan İli'nde küçükbaş hayvanlardan üretilen ürünlerin başında süt üretimi gelmektedir. 2015 yılı verilerine göre İl'de üretilen süt miktarı toplam 126,6 ton iken bu miktarın % 14'ü (17,3 ton) küçükbaş hayvanlardan elde edilmiştir. Aynı yıl verilerine göre, İl'de elde edilen yün, kıl ve tiftik kırıkları miktarı 791 ton olup bu miktarın Türkiye ve TRA 1 Düzey 2 Bölgesi'ne oranı sarasıyla % 1.22 ve % 33.76'dır. Erzincan İli, yün, kıl, tiftik üretim miktarı açısından Türkiye'de 15. sırada yer almaktadır.

(9) Erzincan İli; mevcut çayır-mera alanları ile, yatırım maliyetleri kapsamında büyük önem arz eden besleme maliyeti açısından yatırımcılara (özellikle ekonomik küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bağlamında) önemli fırsatlar sunmaktadır.

(10) Erzincan İli'nin, sahip olduğu coğrafyada yetiştirilecek olan ürünleri, sağlık ve kalite açısından üstün kılacak olan yüksek rakım özelliğinin ön plâna çıkarılması (ve bu anlamda bir marka değeri oluşturulması) ile ulaşılabilecek olan yerli ve yabancı pazarlar, yatırımcılar açısından bir başka önemli fırsat olarak değerlendirilmektedir.

(11) Nicelik ve nitelik olarak büyüyecek olan organik ürün sertifikasyonu çalışmaları ile desteklenecek olan küçükbaş hayvan yetiştiriciliği faaliyetlerinin Erzincan İli'ndeki mevcut ve potansiyel yatırımlar açısından önemli avantajlar sunduğu söylenebilir.

(12) Ulusal ve uluslararası rekabet piyasalarında güçlü bir yeri olan Erzincan Tulum Peyniri, alıcı bir pazar olarak, Erzincan İli'ne yapılması düşünülen özellikle süt yönlü küçükbaş hayvancılık yatırımları bağlamında son derece önemli bir pazardır.

(13) Erzincan İli, küçükbaş hayvan derisi bakımından, dericilik sektörüne hayvan varlığı ölçüsünde ham madde temin edebilecek imkâna sahiptir. Bu çerçevede belirtmek gerekir ki; kaliteli deri üretiminde, kuzu derisinin ayrı bir yeri vardır ve Erzincan İli'ndeki küçükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamında genç yaşta kesime gitme eğiliminin varlığı düşünüldüğünde, kesime konu hayvanlardan elde deriler, deri sektörüne girdi temini odaklı yatırımlar açısından önemli bir fırsat oluşturabilir.

(14) “Erzincan İli Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması” ve “Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyonu” isimli çalışmalar kapsamındaki bilimsel temelli tespitler ve öneriler dikkate alındığında, Erzincan İli’nin küçükbaş hayvancılık sektörü yatırımları açısından cazip bir il olduğu değerlendirilmektedir.

(15) Küçükbaş Hayvancılık Sektörü’ne yapılması plânlanan yatırımlar bağlamında Erzincan İli’ni diğer illerden avantajlı kılan öncelikli ayırt edici özelliklerinden bir tanesi de; İli’nin geniş çayır ve mera alanları ve İli’deki yüksek miktarda yem bitkisi üretimidir.

(16) Organik hayvan yetiştiriciliği yapılmasına ilişkin şartlar (konvansiyonel yetiştiriciliğin ön plânda tutulması, tür ve ırk seçiminde yerel koşulların göz önüne alınması, genetik yapısı değiştirilmemiş, çevreye, iklim koşullarına ve hastalıklara dayanıklı hayvanların damızlık olarak kullanılması vb.) dikkatle incelendiğinde, Erzincan İli’nin, özellikle organik küçükbaş hayvancılık faaliyetleri açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu değerlendirilmektedir.

(17) Erzincan İli’nde mevcut Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği’nin aktif bir birlik olmasının; İli’de canlı hayvan borsası kurulması, paydaşlar arasında kümelenme çalışmalarının gerçekleştirilmesi, sürdürülebilir ıslah projelerinin uygulanabilmesi ve yereldeki yetiştiriciler ile yatırımcıların karşılıklı menfaatlerinin korunduğu sözleşmeli tarım modellerinin oluşturulmasına büyük ölçüde katkı sunabileceği değerlendirilmektedir.

(18) Erzincan İli’nde, küçükbaş hayvanlarda görülen hastalıkların, et ve süt sığırlarına nazaran daha az olduğu bilinen bir gerçektir. Bu durumun ise, Erzincan İli’nde Küçükbaş Hayvancılık Sektörü’ne yapılması plânlanan yatırımları kârlı kılması muhtemel bir diğer faktör olduğu değerlendirilmektedir.

(19) Türkiye’de sürekli artmakta olan et ve süt fiyatlarının, Erzincan İli’nde Küçükbaş Hayvancılık Sektörü’ne yapılması plânlanan yatırımları cazip kılan bir diğer yapısal avantaj olduğu değerlendirilmektedir.

(20) Erzincan İli’nde yapılması plânlanan küçükbaş hayvancılık sektörü yatırımları kapsamında odakta olması gereken hayvan ırklarının; besi hayvancılığı bağlamında “Akkaraman” ırkı (ve ikincil olarak “Morkaraman” ırkı ile “Kangal ırkı”), süt hayvancılığı bağlamında ise “Kıl Keçisi” ırkı olması gerektiği; söz konusu ana ırkların, Erzincan İli’nin ekolojik, ekonomik, sosyo-kültürel özellikleri ve bu ırkları uzun yıllardan beri tanımakla küçükbaş

yetiştiriciliği yapmaya yatkın olma gibi yönleri ile örtüştüğü ve dolayısıyla bu ırklar üzerinden yapılacak yetiştiriciliğin yatırımcılar açısından büyük avantajlar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, Erzincan İli'nde yetiştiriciliği yapılan/yapılabilecek olan diğer küçükbaş hayvan ırklarının "İvesi" ırkı ve "Tuj" ırkı olduğu söylenebilmektedir.

(21) Erzincan İli'nde gerçekleştirilmesi plânlanan "Akkaraman", "Morkaraman" ve "Kıl Keçisi" ırkları yetiştiriciliği kapsamında; bakım, besleme, mera ve sürü yönetiminin iyi yapılması, yetiştirilen hayvanların hareketlerinin takibi ile yetiştirici kayıtlarının sağlıklı bir şekilde tutulması, yetiştiricilerin koruyucu hekimliğe yeterince ve zamanında ulaşmasının sağlanması ve sürüler içerisinde ayıklama ve seleksiyon prensiplerinin standartlaştırılması ile birlikte, canlı ağırlık ve pazarlama yaşına gelecek küçükbaş hayvan sayısı artışına olumlu katkı sağlanacağı, bu durumun ise, işletmelerde üretim maliyetini düşüreceği, verimliliği ve kârlılığı ise arttıracığı değerlendirilmektedir.

(22) Erzincan İli'nde, özellikle çocukların ve yaşlıların beslenmesinde, (dondurma ve sütü tatlı üretiminde kabul gören mineral maddeler ve proteinler bakımından zenginlik arz eden) keçi sütüne olan piyasa talebinin her geçen gün artması, bunun yanı sıra, Erzincan İli'nde pastanecilik ve dondurma üretim sektörlerinde, ürün işleme ve ürün çeşitliliğini arttırılması bağlamında belirli bir ivme kazanılmış ve marka değeri olan üretime geçilmeye başlanmış olması sebebiyle, bu sektörlerde keçi sütü üretiminin sektöre yapılması plânlanan yatırımlar bağlamında önemli bir fırsat alanı oluşturduğu değerlendirilmektedir.

(23) Yeni gelişen gıda odaklı sektörlerin ihtiyaçlarının sürdürülebilir bir şekilde karşılanabilmesi için, Erzincan İli'nde özellikle entansif şartlarda sütçü keçi ırkı yetiştiriciliğine geçilmesi gerektiği, bu kapsamda, diğer sütçü ırklara göre süt verimi, gelişme hızı, döl verimi yüksek olan ve pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de yetiştiriciliği yapılan "Saanen Keçisi" ırkının yetiştiriciliğinin önerilebileceği, öte yandan, Erzincan İli'nde hâkim olan "Kıl Keçisi" ırkının süt verim potansiyelinin artırılması için "Saanen Keçisi" ve benzeri sütçü ırklarla melezleme çalışmalarının yapılmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

(24) Erzincan İli'ndeki besi odaklı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği kapsamında, özellikle entansif hayvancılık faaliyetleri kapsamında, son derece iyi tasarlanmış barınaklarda, emzirmeye ilişkin dezavantajların minimuma indirildiği sistemler dâhilinde yetiştirilmesi ve melezleme çalışmalarında modern çiftleştirme tekniklerinin kullanılması durumunda,

“Romanov” koyun ırkından (yüksek döl verimi sebebiyle) yararlanılabileceği değerlendirilmektedir.

(25) Dünya’da küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bağlamında marka olan ülkelerden Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada’da, küçükbaş hayvancılık sektörünün ortak yapısal yönleri; sektördeki güçlü kümelenme (kooperatifler ve federasyonlar aracılığıyla) olgusu, yetiştiricilik ve işletmecilik anlamında Ar-Ge (verimlilik, hayvan hastalıkları ile mücadele vb. konularda) çalışmalarına büyük önem verilmesi (ve bu durumun bir sonucu olarak da birçok ortak araştırma merkezinin kurulmuş olması) ve sektördeki faaliyetlerin küçük aile işletmelerinden ziyade, ticarete ve özellikle ihracata dönük modeller üzerinden yürütülmesidir.

(26) Türkiye’de küçükbaş hayvancılık faaliyetleri bakımından iyi uygulama örneği şeklinde nitelendirilebilecek olan yatırımlar, küçükbaş hayvancılık sektöründe yatırım uygunluğundan söz edilebilecek modellerin; organik üretim temelli butik yetiştiricilikten sözleşmeli tarım uygulamalarını kapsayan stratejik ölçekli entegre işletmeciliğe kadar genişleyen, çok büyük bir kapsam alanı oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

(27) Erzincan İli’nde Besi Odaklı Küçükbaş Hayvancılık Yatırımları kapsamında önerilen model (Model I); en az 200 küçükbaş hayvandan oluşan, ekstansif yetiştiricilik yönünün yanı sıra entansif yetiştiricilik yönü de güçlü olan ve -belirli şartların sağlanması hâlinde- döl veriminin artırılması için “Romanov” ırkı ile melezleştirilmiş, başta “Akkaraman” olmak üzere, ikincil olarak “Morkaraman” koyun ırkı yetiştiriciliğidir. Bu entegre yatırım modeli kapsamında, yatırım konusu hayvanların; sütlerinin başta tulum peyniri üreticileri olmak üzere süt işleme sektörüne, genç hayvan etlerinin toklu/kuzu piyasasına, yetişkin hayvan etlerinin başta hizmet sektörü sunucuları olmak üzere, kasaplık ve kurbanlık et piyasalarına, yapağlarının izolasyon ve geleneksel kalın iplik dokuma sektörlerine, derilerinin ise (özellikle erken kesim sınırını aşmış kuzuların) dericilik sektörüne girdi olarak sunulabileceği değerlendirilmektedir.

(28) Erzincan İli’nde Süt Odaklı Küçükbaş Hayvancılık Yatırımları kapsamında önerilen model (Model II); en az 200 küçükbaş hayvandan oluşan, ekstansif yetiştiricilik yönünün yanı sıra entansif yetiştiricilik yönü de güçlü olan ve -belirli şartların sağlanması hâlinde- süt veriminin artırılması için “Saanen Keçisi” ırkı ile melezleştirilmiş, “Kıl Keçisi/Kara Keçi” ırkı yetiştiriciliğidir. Bu entegre yatırım modeli kapsamında, yatırım konusu hayvanların; sütlerinin başta dondurma ve tatlı üreticileri olmak üzere süt işleme sektörüne, genç hayvan etlerinin oğlak piyasasına, yetişkin hayvan etlerinin başta hizmet sektörü sunucuları olmak üzere,

kasaplık ve kurbanlık et piyasalarına, tiftiklerinin izolasyon ve geleneksel kalın iplik dokuma sektörlerine, derilerinin ise (özellikle erken kesim sınırını aşmış oğlakların) dericilik sektörüne girdi olarak sunulabileceği değerlendirilmektedir.

(29) Model I ve Model II'nin kurulumu bağlamında yatırımcılar tarafından dikkat edilmesi gereken hususlar: Yatırım yeri ve ağıl modeli ile bu kapsamdaki canlı hayvanların, makine-ekipmanların ve başta ısınma, yemlik ve suluk sistemleri olmak üzere ilgili sistemlerin doğru seçilmesi; yatırım bütçesi kalemlerinin net bir şekilde belirlenmesi ve yatırım kapsamında kalifiye çoban ve teknik eleman (veteriner hekim, zootekni bölümü mezunu ziraat mühendisi vb.) istihdam edilmesidir.

(30) Model I ve Model II'nin kurulumu bağlamında yatırımcılar açısından ortaya çıkması öngörülen ana maliyet kalemleri ise: ağıl inşası; mera temini (satın alma veya kiralama yoluyla); insan kaynakları istihdamı; yemlik, suluk, ısınma, depolama, aşılama ve sürü takip sistemi sistemleri kurulumu; canlı hayvan tedariki ve muhasebe/proje danışmanlığı hizmet alımı kalemleridir.

(31) Çalışma hazırlığı kapsamındaki literatür okumaları ve saha gözlemleri doğrultusunda, Erzincan İli'ndeki Küçükbaş Hayvancılık Sektörü'ne yönelik olarak ortaya çıkan önerilerimize aşağıda kısaca yer verilmiştir:

- **Öneri I:** Erzincan İli'ndeki küçükbaş hayvan işletmeciliği kapsamında, "refah" konusunda bütüncül bir sistem oluşturulabilir. Daha somut bir ifadeyle, yetiştirici, çoban ve hayvan refahı, birbirini tamamlayan parçalar olarak tasarlanabilir.
- **Öneri II:** Erzincan İli'nde üretilecek küçükbaş hayvancılık ürünleri bağlamındaki yanlış tüketici eğilimlerini/tercihlerini ortadan kaldıracak politikalar geliştirilebilir. Bu kapsamda, çeşitli kampanyalar ve kamu spotu yayınları aracılığıyla pozitif bir farkındalık oluşturulabilir.
- **Öneri III:** Erzincan İli'ndeki yetiştiricilik ve işletmecilik faaliyetleri kapsamında, pazar bazlı üretim modelleri oluşturulabilir ve bu modeller yatırımın ve yatırım yerinin karakteristiğine göre, Devlet tarafından desteklenebilir. Bu yolla doğru tarımsal makineleşmenin tesisi ve başta nakliye olmak üzere dolaylı üretim maliyetlerin en aza indirgenmesi sağlanabilir.

- **Öneri IV:** Erzincan İli'nin, ilk etapta dezavantaj gibi görülen yaygın ekstansif hayvan yetiştiriciliği kültürü, organik, belgeli, spesifik ürün imal edip pazarlayan küçük aile çiftliklerinin sayılarının arttırılmasının teşviki ile avantaja dönüştürülebilir.
- **Öneri V:** Erzincan İli'nde üretilen ürünlere marka değeri kazandırmaya yönelik projeler desteklenebilir ve bu vesileyle örneğin tulum peynirinin Fransa'nın rokfor peyniri ile uluslararası pazarlarda rekabet edebileceği bir altyapı oluşturulabilir.

(32) Özetle; Erzincan İli, sektörün dinamiklerinin etkin ve sürdürülebilir hayvancılık politikaları aracılığıyla harekete geçirilmesi, İl'deki sektörel zayıf yönler ve sorun alanlarına ilişkin iyileştirme ve çözüm önerilerinin gerçekçi/uygulanabilir eylem plânları vasıtasıyla hayata geçirilmesi ve İl'deki mevcut küçükbaş hayvancılık yatırım potansiyelinin etkin ve yaygın tanıtım ve pazarlama faaliyetleri ile geniş kitlelere duyurulması durumunda, Türkiye'nin küçükbaş hayvancılık sektörü bağlamındaki marka kentlerinden birisi olmaya aday bir İldir.

KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ

Ağıl: Küçükbaş hayvanların barınması amacıyla inşa edilen tamamı kapalı veya kısmen kapalı yapılardır.

Anadolu Romanovu (Anarom): Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü tarafından gerçekleştirilen “Romanov” koyun ırkına dayalı ıslah projeleri ile elde edilen, döl verimi yüksek, hastalıklara dayanıklı, kültür ırkı melez bir genotiptir.

Ekstansif Küçükbaş Hayvancılık Faaliyeti: Çayır ve mera yetiştiriciliğine dayanan ve modern hayvancılık tekniklerinin nadiren kullanıldığı geleneksel küçükbaş hayvancılık faaliyetidir.

Entansif Küçükbaş Hayvancılık Faaliyeti: Çayır ve mera yetiştiriciliğinden ziyade ağıl yetiştiriciliğine dayanan ve modern hayvancılık tekniklerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı küçükbaş hayvancılık faaliyetidir.

Islah Projeleri: Küçükbaş hayvan ırklarının belirli yönleri itibarıyla iyileştirilmesine yönelik projelerdir.

Karaman Koyunu: Akkaraman ve Morkaraman olmak üzere iki önemli alt sınıfa ayrılan bu koyun ırkı, Erzincan İli'nin iklim ve coğrafya özelliklerine en iyi uyum sağlamış olan yerli koyun ırkıdır. Türkiye'de yetiştirilen yerli koyun ırkları içerisinde sayı bakımından birinci sırada yer alan karaman ırkı, et verimi öncelikli bir ırktır.

Kızgınlık Dönemi: Küçükbaş hayvanlarda çiftleşme isteğinin olduğu dönemdir.

Melezleştirme Çalışmaları: Küçükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamında, belirli açılardan düşük verimli olan ırkların, verimlerinin arttırılması için, verim açısından öne çıkan ırklar ile çiftleştirilmesi (modern veya geleneksel teknikler ile) bağlamındaki çalışmalardır.

Romanov Koyunu: Anavatanı Rusya Federasyonu olan ve Dünya'da “Kuzu Makinesi” olarak nitelendirilen Romanov; gerekli şartların sağlanması durumunda, besi yönlü küçükbaş hayvancılık faaliyetleri çerçevesinde, döl ve et verimini attırmak amaçlı yeni tip üretme/melezleştirme çalışmaları kapsamında kullanılabilir ideal bir yabancı koyun ırkıdır.

Saanen Keçisi: Anavatanı İsviçre olan ve Dünya'da “Kraliçe Arı” olarak nitelendirilen bir keçi ırkı olan Saanen; gerekli şartların sağlanması durumunda, süt yönlü küçükbaş hayvancılık faaliyetleri çerçevesinde, döl ve süt verimini attırmak amaçlı yeni tip üretme/melezleştirme çalışmaları kapsamında kullanılabilir ideal bir yabancı keçi ırkıdır.

KAYNAKÇA

1. Gürsoy O., "Türkiye ve Avrupa Birliğinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinde Örgütlenme", U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, Bursa, 2009.
2. İktisadi Kalkınma Vakfı, "Erzincan Ekonomisi 2023 Vizyon", İstanbul, 2011.
3. Kopuzlu S., Yüksel S., Sezgin E., Biberoglu Ö., Keskin M., Karacuhallilar A., Özlütürk A., Ünlü N., ve Bayram M., "Morkaraman Koyun Irkının Halk Elinde Islahı Sonuç Raporu (T.C. Tarım ve Köy işleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Proje No: TAGEM/06/08/01/01)", Erzurum, 2011.
4. Kopuzlu, S., Sezgin E., "Erzurum Meralarında Yetiştirilen Morkaraman, MorkaramanXakkaraman ve RomanovXMorkaraman (F1) Melezi Kuzuların Bazı Büyüme Özellikleri", Erzurum, 2017.
5. T.C. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, "Küçükbaş Hayvancılık Çalıştay Raporu", Van, 2012.
6. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, "Türkiye Evcil Genetik Kaynakları Tanıtım Kataloğu", Ankara, 2009.
7. T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, "Erzincan İli Tarımsal Yatırım Rehberi", Ankara, 2015.
8. T.C. Kalkınma Bakanlığı, "Türkiye Cumhuriyeti Onuncu Kalkınma Plânı (2014-2018)", Ankara, 2014.
9. T.C. Kalkınma Bakanlığı (Heyet), "Türkiye Cumhuriyeti Onuncu Kalkınma Plânı Hayvancılık Özel İhtisas Raporu", Ankara, 2014.
10. T.C. Kalkınma Bakanlığı (Heyet), "Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023)", Ankara, 2014.
11. T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, "TRA 1 Düzey 2 Bölgesi Bölge Plânı (2014-2023)", Erzurum, 2013.

12. T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, “TRA 1 Düzey 2 Bölgesi İlçeler Raporu”, Erzurum, 2013.
13. T.C. Kalkınma Bankası A.Ş., “Erzincan İli Potansiyel Yatırım Alanları Araştırması”, Ankara, 2017.
14. T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü, “Türkiye Tekstil, Hazır Giyim ve Deri Ürünleri Sektörleri Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2015-2018)”, Ankara, 2015.
15. T.C. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Cemil TÖLÜ ile “Saanen Keçi Yetiştiriciliği” Üzerine Yapılan Röportaj, <http://www.comu.edu.tr/haber-9448.html>, Çanakkale, 2013.
16. TASAM, “Et, Süt ve Su Ürünleri, Perspektif 2023 Çalıştayı Sonuç Raporu”, İstanbul, 2014.
17. TASAM, “Tarımsal Desteklemede Yeni Modeller Çalıştayı Sonuç Raporu”, İstanbul, 2014.
18. TASAM, “Tarımsal Üretim ve Pazarlamada Yeni Perspektifler Çalıştayı Sonuç Raporu”, İstanbul, 2014.
19. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>”, 2017.
20. Yavuz, F. (T.C. Atatürk Üniversitesi), “TRA 1 Düzey 2 Bölgesi (Erzurum-Erzincan-Bayburt) Tarımsal Yapı, Sorunlar, Eğilimler ve Kırsal Yatırım Alanları Raporu”, Erzurum, 2004.